

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๑.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๑.๓ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

๒.๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล

๒.๓ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติงานที่อยู่ภายใต้ความซับซ้อนของระบบสังคม ซึ่งบุคลากรภายในหน่วยงานจะต้องสร้างระดับการปฏิบัติงานในหน้าที่และภารกิจที่ได้รับมอบหมายของตนเอง ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์การและบรรลุตามเป้าหมายของผู้บังคับบัญชาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยค้นคว้าความหมายและความสำคัญทางการบริหารจัดการมีนักวิชาการได้ทำการศึกษาและได้อธิบายถึงความหมายทางการบริหารหรือการศึกษาด้านการบริหารจัดการไว้ ดังต่อไปนี้

สุทิน นพเกตุ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการหมายถึง การเสริมสร้างสังคมไทยไปสู่สังคมที่ปลอดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนเป็นสังคมที่วัฒนธรรมและวิถีชีวิตสิทธิมนุษยชนและสุจริตชนแล้วนั้นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการในการไปถึงเป้าหมายซึ่งต้องอาศัยการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างความตระหนักและความสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการยกระดับสังคมไทยของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องมีการทุ่มเททั้งแรงกายและแรงใจอย่างจริงจังและต่อเนื่องแม้จะมีข้อจำกัดในด้านต่างๆ เช่นงบประมาณบุคลากรแต่หากว่าเราได้มองข้ามหรือก้าวผ่าน และมีความเชื่อว่าสิ่งดีงามที่ได้กระทำต่อ

สังคมไทยนั้นจะนำมาซึ่งการร่วมแรงร่วมใจของทุกๆ คน ในสังคมไทยก็จะเป็นแรงบันดาลใจและ กระบวนการที่ปราศจากสิ่งใดมากระตุ้นในอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม^๑

จุฑา เทียนไทย ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการไว้ดังนี้ การบริหารจัดการ หมายถึง การ เสริมพลัง อำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) การรื้อปรับระบบ (Reengineering) การ บริหารงานเชิงคุณภาพเบ็ดเสร็จโดยรวม (Total Quality Management) และการปรับลดขนาด องค์กร (Dowsizing) โดยผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้า ทำงาน (Staffing) การวางแผน (Planning) และการควบคุม (Controlling)^๒

พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และ ศุภวัฒน์การ วงศ์ธนวุธ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการไว้ ดังนี้ การบริหารจัดการ หมายถึง ศักยภาพทางการบริหารจัดการซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ได้แก่

๑. ศักยภาพของระบบสนับสนุนการบริหารจัดการและศักยภาพในการบริหารจัดการ ของผู้บริหาร โดยที่ศักยภาพของระบบสนับสนุนการบริหารจัดการประเมินได้จากความเข้มแข็ง ๘ องค์ประกอบทางการบริหาร ซึ่งได้แก่ (๑) การวางแผน (๒) การฝึกอบรม (๓) การนิเทศงาน (๔) การ บริหารงานบุคคล (๕) ความพร้อมของชุมชน (๖) การบริหารวัสดุครุภัณฑ์ (๗) การบริหารระบบ สารสนเทศ และ (๘) การเตรียมความพร้อมของชุมชน

๒. ศักยภาพของผู้บริหาร ประเมินได้จากความสามารถของผู้บริหารใน ๖ ด้าน ซึ่งได้แก่ (๑) ความสามารถในการจัดหาและระดมทรัพยากรเข้าสู่การบริหารจัดการ (๒) ความสามารถในการ ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในกรอบ (๓) ความสามารถในการจัดสรรและแบ่งปันทรัพยากร (๔) ความสามารถในการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจ (๕) ความสามารถในการบริหารจัดการที่ ตอบสนองความต้องการของประชาชนและ (๖) ความสามารถในการบริหารจัดการพัฒนาที่เบ็ดเสร็จ ครบวงจร^๓

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการไว้ดังนี้ การบริหารจัดการที่เป็นคู่มือใน การบริหารจัดการภายใต้ความซับซ้อนของระบบข้อมูลข่าวสารได้ชี้ประเด็นสำคัญในการบริหาร จัดการให้ประสบความสำเร็จไว้ ๗ ด้าน ได้แก่ (๑) การใช้เทคนิควิธีที่มีขอบเขตครอบคลุม วัตถุประสงค์ มีกลยุทธ์และมีคุณภาพ (๒) การบริหารจัดการในลักษณะเป็นกระบวนการแก้ปัญหา (๓)

^๑สุทิน นพเกตุ, สิทธิมนุษยชนศึกษา ยุทธศาสตร์สู่การสร้างวัฒนธรรม – วิถีชีวิตสิทธิมนุษยชน และสุจริตชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๕๑.

^๒จุฑา เทียนไทย, การจัดการมุมมองนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘), หน้า ๖๐.

^๓พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และ ศุภวัฒน์การ วงศ์ธนวุธ, การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑.

การมีคณะผู้บริหารที่มีศักยภาพในการตัดสินใจสูง (๔) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้บริหารทุกคน (๕) การนำผลจากการตัดสินใจมาใช้ประโยชน์ได้อย่างรวดเร็ว (๖) การมีระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการที่เหมาะสมและ (๗) การบริหารจัดการให้ความเหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์^๔

อุทัย เลาหวิเชียร ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการไว้ดังนี้ การบริหาร หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่มีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด การบริหารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของระบบสังคม เช่น มีการบริหารในกิจกรรม การเกษตร การสาธารณสุข การศึกษา การทหาร การพาณิชย์ การยุติภาพ การอุตสาหกรรม ฯลฯ นอกจากนี้การบริหารก็เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งด้วยซึ่งหมายความว่า มีขั้นตอนต่างๆ ในการบริหาร เรียกว่า “กระบวนการการบริหาร” อันที่จริงกระบวนการบริหารเป็นแนวคิดที่ได้มีการพัฒนาตั้งแต่อดีตซึ่งรู้จักกันในอักษรย่อว่า “POSDCORB” อักษรย่อดังกล่าวสามารถขยายความได้ ดังนี้ (๑) การวางแผน (Planning) (๒) การจัดการองค์การ (Organizing) (๓) การจัดการบุคคล (Staffing) (๔) การอำนวยการ (Directing) (๕) การประสานงาน (Coordinating) (๖) การรายงาน (Reporting) (๗) การงบประมาณ (Budgeting) ในปัจจุบันเนื่องจากการพัฒนาความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ กระบวนการบริหาร จึงได้เปลี่ยนจาก “POSDCORB” มาเป็น “POLE” ซึ่งก็คือ (๑) การวางแผน (๒) การจัดการองค์การ (๓) การเป็นผู้นำและ (๔) การประเมินผล และยังให้ความหมายของการบริหารและกระบวนการของการบริหาร การบริหารเป็นคำกลางๆ ซึ่งอาจใช้กับการบริหารทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน การบริหารภาครัฐนิยมเรียกกันว่า “การบริหารรัฐกิจ” ส่วนการบริหารภาคเอกชนเรียกกันว่า “การบริหารธุรกิจ” ดังนั้นการบริหารรัฐกิจ ก็คือการบริหารภาครัฐ ซึ่งหมายถึงการบริหารซึ่งมีสาระ ดังนี้

๑. ครอบคลุมถึงกิจกรรมของฝ่ายบริหารในภาครัฐ
๒. หมายรวมถึงการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ
๓. ครอบคลุมถึงปัญหาเกี่ยวกับการพฤติกรรมของคน และความร่วมมือของคนในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของภาครัฐ ซึ่งการบริหารรัฐกิจ หมายถึง กิจกรรมนอกจากนี้การบริหารรัฐกิจในทางการศึกษายังมีอีกคำหนึ่งที่พบเห็นกันเสมอ คือ คำว่า “รัฐประศาสนศาสตร์” ซึ่งมีความหมายถึงวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจรัฐ

^๔ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, *วิทยาการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐),

ประศาสนศาสตร์จึงมีความหมายถึงลักษณะวิชา (Discipline) นิยมเขียนว่า “Public Administration”^๕

อานูภาพ อิทธิบันลือ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการไว้ดังนี้ การบริหารจัดการหมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิก ในองค์กร โดยตระหนักถึงความสามารถ ความถนัดและความมุ่งหวัง ด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์การจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนด^๖

ชาร์ลส แฮนดี (Charles Handy) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการไว้ดังนี้ การบริหารจัดการ หมายถึง การพัฒนาศักยภาพที่เริ่มต้นตั้งแต่การคัดเลือกบุคคลเข้ามาปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งต้องมีเกณฑ์เพื่อคัดเลือกที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมพร้อมที่จะแสดงบทบาทในชุมชนหรือสังคมและมีภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อองค์กร กล่าวคือจะเป็นจะต้องพิจารณาตั้งแต่ภาวะเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ตลอดจนพิจารณาถึงการมีระบบและโครงสร้างภายใต้กฎหมายและมีระเบียบที่จะต้องยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ และยังรวมถึงการพิจารณาสัมพันธ์ภาพของกลุ่มหรือบุคคลภายในองค์กร ทั้งหมดนี้มีผลกระทบต่อการทำงานให้องค์การมีประสิทธิภาพและเป็นจุดผลักดันให้องค์การสามารถบริหารให้มีศักยภาพที่ดีได้^๗

เคน บลันชาร์ด (Ken Blanchard) พูดถึงความจำเป็นที่องค์กรสมัยใหม่จะต้อง ปรับวิธีการบริหารจัดการ โดยเปิดโอกาสให้คนในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการองค์กร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากการรวมศูนย์อำนาจไปสู่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายในองค์กร Ken เชื่อว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหากผู้บริหารระดับสูงไม่ให้การสนับสนุน โดยผู้บริหารระดับสูงควรกำหนด ขั้นตอนในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันดังนี้ คือ ผู้มีอำนาจจะต้องให้กระบวนการเรียนรู้ และทักษะในการทำงานที่เป็นทีม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานขององค์กรให้แก่สมาชิกในองค์กร การทำงานในลักษณะเป็นทีมอิสระปราศจากขั้นตอนตามระบบราชการ จะสามารถทำงานได้ดีกว่าคนๆ เดียวมีอิสระในการทำงาน^๘

^๕อุทัย เลาหวิเชียร, รัฐประศาสนศาสตร์ : ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ, (สำนักพิมพ์เสมอธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔.

^๖อานูภาพ อิทธิบันลือ, ปันดาวให้เป็นดาวรุ่ง, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๗.

^๗Charles Handy, *Understanding Organization*, (England : Glays Ltd, 1993), p. 5.

^๘Ken Blanchard (อ้างใน ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์), การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, (รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๕๖.

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวถึงลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ ๓ ด้านคือ

๑. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร

๒. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำงานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กรและการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน

๓. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกัน^๙

อองรี ฟาโยล เป็นบุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการปัจจุบัน เรียกว่ากระบวนการบริหารจัดการ มี ๕ ประการ (POCCC) ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การ ออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้ามาทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำบังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. ประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถทำงานได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ฟาโยล มีความคิดเห็นว่า หลักการในการบริหารหรือการจัดการนั้น ควรมีความยืดหยุ่นและสามารถประยุกต์ใช้ได้กับนักบริหารทุกระดับในองค์กร เรียกว่า หลักการจัดการสากล ๑๔ ข้อ ดังนี้ หลักการแบ่งงานกันทำ หลักอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ หลักระเบียบวินัย หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา หลักทิศทางและการทำงานอย่างเดียวกัน หลักผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นรองผลประโยชน์ส่วนรวม หลักการจ่ายค่าตอบแทนการทำงานที่เป็นธรรม หลักการรวมอำนาจ หลักสายการบังคับบัญชา หลักของควมมีระเบียบ หลักความเสมอภาค หลักความมั่นคง หลักความคิดริเริ่ม และหลักความสามัคคี^{๑๐}

^๙ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑ – ๒๒.

^{๑๐}Fayol, Henri, *General and industrial management*, (London : Pittman & Sons, 1964), p. 39.

จากข้อมูลที่กำลังมาข้างหน้า ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการมีความสำคัญเป็นลำดับแรกขององค์การ กล่าวคือ หากมีองค์การก็มักจะมีการบริหารจัดการอยู่ในตัวอยู่แล้วเพราะองค์การจะเติบโตได้ก็ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดี การบริหารจัดการมักจะไม่ใช่หนึ่งจะต้องมีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและสถานะที่เกิดขึ้นองค์การใดก็ตามที่มีการพัฒนาการบริหารจัดการได้ถูกที่ถูกละเลยก็จะเป็นองค์การที่ประสบความสำเร็จที่จัดว่าอยู่ในระดับสูง ดังนั้น จึงควรที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อองค์การ นั่นเอง

๒.๑.๒ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่างๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่าภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

กัลยาณี ปฏิมพรเทพ ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรร รวบรวม พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย^{๑๑}

สมจิต พรหมเทพ ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อชาวบ้าน ครอบครัว และชุมชน ดังต่อไปนี้

๑. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีตอันยาวนานจนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของตนเอง และชุมชนตลอดมา

๒. เป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน ประพฤติปฏิบัติอย่างมองเห็นแนวทางที่ดี และอย่างมีความเชื่อสืบต่อกันมา

๓. เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่ายิ่ง ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์

๔. เป็นข้อมูลพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๕. เป็นแนวทางนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชน

๖. ช่วยเพิ่มความสมดุลระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกับประชาชนเพราะต่างพึ่งพาอาศัยกัน

^{๑๑}กัลยาณี ปฏิมพรเทพ, รากแก้วแดนใต้ ภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสำคัญกับท้องถิ่นใน ๓ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ มีความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนในชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องในท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

ประการที่ ๒ มีความเชื่อมโยงและบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการสูง ในเรื่องของกาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ความเชื่อเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ เป็นต้น ทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ พิธีลอยกระทง พิธีแรกนาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ

ประการที่ ๓ มีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีประสบการณ์ มีความเคารพผู้อาวุโสโดยยึดถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าผู้เยาว์^{๑๒}

স্যันต์ ไพรชาญจิตร และคณะ กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นทั้งความรู้ และทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีแหล่งที่อยู่ ๒ ลักษณะได้แก่

๑. ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือความรู้ในคน ความรู้ติดตัวคน เป็นความรู้ชนิดที่เกิดจากการเรียนรู้สะสมผ่านประสบการณ์ลองผิดลองถูกของแต่ละคน หรือเกิดจากการค้นคว้าทดลองด้วยตนเองจนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งสามารถนำมาปฏิบัติ หรือแสดงออกเชิงพฤติกรรมจนชำนาญชาญเป็นทักษะในการกระทำให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงอยู่อย่างปกติของตนเอง กลุ่ม ชุมชน และสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่ได้ ความรู้ชนิดนี้มีอยู่ในตัวคนที่ยังมีชีวิต เป็นความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในสมองคนที่เป็นเจ้าของนั้น ซึ่งอาจเรียกว่า ความรู้คู่ชีพ

๒. ความรู้นอกตัวคน ความรู้ในตำรา หรือความรู้สำเร็จรูป (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ชนิดที่ฝังหรือแฝงกับวัตถุสิ่งของ สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรวัฒนธรรมชนิดที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resource) มีมนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาใช้ประโยชน์ตามความรู้ความสามารถในแต่ละภูมิภาคแต่ละยุคสมัย หรือแต่ละช่วงเวลาในอดีตที่อาจจะต้องมีวิธีการจัดการ ขุด-ค้น-สกัด สืบเคราะห์เอาความรู้ออกมาและแปรรูปความรู้ให้สามารถนำไปใช้งานได้อีกทอดหนึ่ง เนื่องจากเป็นความรู้เก่าที่ผู้คนปัจจุบันอาจไม่เข้าใจหลงลืม ขาดทักษะความชำนาญในการใช้สอย หรืออีกในลักษณะหนึ่งก็เป็นความรู้ที่ได้รับการบันทึกถ่ายทอดออกมาในรูปของสื่อบันทึกความรู้รูปแบบ

^{๑๒} สมจิต พรหมเทพ (อ้างถึงใน ฤกษ์ฤมา และคณะ), “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของชาวอีสาน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐.

ต่างๆ หนังสือ ตำรา เทป บันทึกเสียง คำสอน ป้ายนิเทศ นิทรรศการ ฯลฯ ซึ่งความรู้สำเร็จรูปบางเรื่องสามารถนำมาใช้ได้เลย แต่บางเรื่องก็จำเป็นต้องศึกษา แลกความ และทำความเข้าใจกันใหม่จึงนำไปใช้ประโยชน์ได้

การสร้างพลังปัญญาและความสามารถให้แก่คนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการที่นำไปสู่การเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการพัฒนามิติอื่นๆ ของชุมชนอย่างรู้เท่าทัน มีอำนาจต่อรอง มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้และการจัดการตัวเองได้ในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาทางจิตใจให้สามารถยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมที่ทำให้ชุมชนสงบร่มเย็นร่วมกันได้เป็นปกติอย่างยาวนาน^{๑๓}

สินธุ์ สโรบล กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติที่มีบริบทของภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เป็นรากฐาน มีพัฒนาการที่เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับวิถีวัฒนธรรมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นองค์รวมอย่างบูรณาการ คือ ภูมิปัญญาปัจจัยสี่อันเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีรากของการปฏิบัติที่มีความหลากหลายไม่ตายตัว ถ่ายทอดโดยการพาทำจริง ตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งทางกายและใจของมนุษย์ ความเป็นผ้าพื้นบ้านหรือมาตรฐานผ้าทอพื้นบ้านเพื่อสิ่งแวดล้อม จึงมาจากรากฐานองค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีใช้มาตราบัวจากฐานอุตสาหกรรม แต่เป็นฐานที่เกื้อกูลและพัฒนาต่อคุณภาพชีวิตทั้งภายในและภายนอก^{๑๔}

สุจารี จันทสุข และคณะ สรุปความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ว่าหมายถึง “ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทางอ้อม คือการเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรอบรู้ที่สะสม ทำให้เกิดศักยภาพในการประสพความรู้ และประสบการณ์ใหม่ๆ เข้ากับความรู้ที่มีมาแต่ดั้งเดิมจนสามารถแก้ไขปัญหาในแต่ละเรื่อง แต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ที่มีเงื่อนไขเฉพาะแตกต่างกันไป หรืออาจกล่าวได้ว่า เกิดการตกผลึกของความรู้ ที่ทำให้สามารถเกิดทางเลือกใหม่ๆ ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข”^{๑๕}

^{๑๓} สายนต์ ไพชาญจิตร์ และคณะ (อ้างถึงใน วิมลศรี ชาญจารุจิตต์), “กระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน : ศึกษากรณี กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาสังคมศาสตร์**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^{๑๔} สินธุ์ สโรบล, **นี่คือผ้าทอพื้นบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.วนิดาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๑๕} สุจารี จันทสุข และคณะ, **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**, (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), หน้า ๑๑.

สุชาติ พิบูลแก้ว ได้กล่าวถึงความหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ (Situating Knowledge) เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการผสมผสาน การปรับตัว การจัดการ การผลิตซ้ำ ผลิตใหม่อยู่ตลอดเวลา มิใช่ความรู้ที่เป็นอุดมคติและหยุดนิ่งตายตัว มีที่มาหลายแหล่งไม่ยึดติดกับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่ถูกใช้ประโยชน์อย่างดีมาช้านานก็เพราะว่ามีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการของการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ช้าบ้าง เร็วบ้าง มีกระบวนการจัดการในลักษณะเชิงซ้อนประสานสัมพันธ์หลายระดับ จะเกิดความสมดุลตามสภาพความหลากหลายที่ทำให้ไม่เกิดความขาดแคลน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่น มีการสั่งสมขึ้นมาจากประสบการณ์ การเรียนรู้และมีระยะเวลาช้านาน มีการคิดค้นต่อเนื่องกันมา ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ปรับตัวและดำรงชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีการผสมผสานสอดคล้องกับวิถีของกลุ่มชนแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาจึงมีความจำเพาะเจาะจงกับคนในท้องถิ่น มีความเชื่อมโยงกับชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างแยกกันไม่ออก^{๑๖}

เสรี พงศ์พิศ ได้ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึง “รากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ” กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

๒. ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นเรื่องด้านต่างๆ ที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่นๆ^{๑๗}

ยิ่งยง เทาประเสริฐ ได้ใช้คำว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยให้ความหมายว่าเป็นองค์ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

^{๑๖}สุชาติ พิบูลแก้ว, “การศึกษากระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ชุมชนไท-ยวนราชบุรี ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ในมิติทางการพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาพัฒนาชุมชน, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

^{๑๗}เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : หมู่บ้าน, ๒๕๓๖), หน้า

แนวการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจากมิติทางวัฒนธรรม

ในการคิดในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอามิติทางวัฒนธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือพิจารณาเสมอ ในอดีตประเทศไทยมีวิถีคิดที่จะพัฒนาด้วยการเปลี่ยนภูมิภาคให้เหมือนศูนย์กลางหรือเปลี่ยนชนบทให้เป็นเมือง โดยใช้วิธีการแห่งความทันสมัยแทนที่ปรากฏการณ์ดั้งเดิมด้วยสิ่งแปลกใหม่ ในอัตราเร่งที่สูงเกินความสามารถของชุมชนจะรับหรือปรับตัวพัฒนาขึ้นมาจากรากฐานเดิมอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงก่อให้เกิดความแตกแยกทางภูมิปัญญาของชาวบ้านกับต่างถิ่น ยังความสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง รวมทั้งการสูญเสียภูมิปัญญาเดิมและถูกรบจำโดยวัฒนธรรมบริโภคนิยม เกิดความสับสนในวิถีชีวิตใหม่สถาบันครอบครัวถูกทำลาย ความเป็นชุมชนดั้งเดิมได้หมดสภาพลง เกิดปัญหาทางสังคมควบคู่ปัญหาทางเศรษฐกิจ ส่งผลถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุขภาพจิตข้อสำคัญความทันสมัยดังกล่าวเป็นแค่ความขัดแย้งทางด้านวัตถุที่ขาดความทันสมัยทางภูมิปัญญาและจิตวิญญาณรองรับ จนอาจกล่าวได้ว่าเกิดวิกฤตการณ์ในหลายๆ ด้าน เช่น วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรม ปัญหาโสเภณี หรือวิกฤตการณ์โรคเอดส์ เป็นต้น^{๑๘}

อบเชย แก้วสุข ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง พื้นฐานความสามารถ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตคนในท้องถิ่น ได้กล่าวถึง การถ่ายทอดความรู้ คือ การบอกวิชาความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติ ไม่ได้เรียนวิชาการสอนจากสถาบันใดๆ แต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมปะกิต คือ การเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว และใช้การถ่ายทอดโดย

๑. ใช้วิธีสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน ให้ผู้เรียนทำให้เข้าใจแล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม

๒. ใช้วิธีปฏิบัติจริง คือ ฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิตแล้วนำไปปฏิบัติจริงและปฏิบัติ ซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริง นำเอาไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่ผลงานที่กล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้น กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนมากจะเป็นในครอบครัวเป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่าง ผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหนมากจะไม่แพร่พรายให้คนอื่นรู้

^{๑๘} ยิ่งยง เทาประเสริฐ, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๓๗), หน้า

๓. สื่อต่างๆ ในปัจจุบันมีมากมายหลายประเภท ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดความรู้โดยใช้สื่อต่างๆ ได้อย่างสะดวก หน่วยงานต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนภูมิปัญญา ก็สามารถถ่ายทอด สืบความรู้ได้อย่างกว้างขวาง

๔. ความจำเป็นในการผลิตทำให้ภูมิปัญญาต้องถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลอื่นๆ นอกเหนือจากคนในครอบครัวหรือผู้สืบสายเลือด เพื่อต้องการเพิ่มผลผลิตสู่ตลาด สาขาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงานนั้นๆ มาอย่างมากมาย ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ที่นำมาปฏิบัติ มีผลผลิตที่เป็นรูปธรรม เป็นความรู้ที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถดังกล่าว เป็นสิ่งที่สะสมมานาน เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุผลในตัวเองที่น่าศึกษาควรอนุรักษ์และสืบทอด ผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมียุ่มาหลายในท้องถิ่น แต่ละคนต่างมีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ มีผลงานเพื่อการดำรงชีวิตที่แตกต่างออกไปหลายด้านหลายสาขา ดังนี้

๕. สาขาเกษตรกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานด้านการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ประมง ทำไร่นาสวนผสม โดดเด่น เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้อย่างเพียงพอมีรายได้จากผลผลิตด้านนี้ มีแนวคิดที่ดี แปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนา อาชีพด้านนี้ได้อย่างน่าสนใจ เช่น เป็นผู้คิดริเริ่มการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรแบบพอเพียง เกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

๖. สาขาคหกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานโดดเด่นในด้านอาหาร เป็นต้นตำหรับการปรุงอาหารที่มีรสชาติอร่อย ให้คุณค่าด้านโภชนาการใช้วัสดุที่มีราคาไม่แพง วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น รู้จักคิด ดัดแปลงสูตรอาหารได้แปลกใหม่ หรือเป็นผู้สืบสานตำหรับตำราที่มีอาหารรสเลิศ สามารถผลิตเป็นสินค้าจำหน่ายได้ เช่น การทำปลาร้า การทำส้มหรือแหนม ขนมต่างๆ ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สามารถทำเป็นอาชีพจำหน่ายได้ สามารถทำเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้เช่น การทำผ้านวม การตัดเย็บเสื้อผ้า ด้านที่อยู่อาศัย สามารถจัดบ้านเรือน บริเวณได้น่าอยู่น่าอาศัยตามอัตภาพ ทำให้มีสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัย

๗. สาขาศิลปกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ มีผลงานโดดเด่นในด้านจิตรกรรม คือ การวาดภาพฝาผนัง การเขียนภาพลงบนผ้า หน้าผา การสลักลาย ด้านประติมากรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีฝีมือในการปั้น แกะสลัก การหล่อ เช่น หล่อพระพุทธรูป ปั้นโอ่ง สลักกลวดลาย ประดับต้นเทียน สิ่งก่อสร้าง ด้านสถาปัตยกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โบสถ์ ศาลา ศาลพระภูมิ ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีผลงานในสิ่งที่ทำด้วยมือ เช่น เครื่องจักสานต่างๆ ด้านงานประดิษฐ์ คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติ เช่น การประดิษฐ์

ดอกไม้ บายศรี การแต่งลวดลายบนแผ่นผ้า ด้านดนตรี นาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้าน คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรี การขับลำ การพ้อนรำ การคิดวิธีการเล่นพื้นบ้าน หมอรำการเล่นหนังปรางม้าย ลีเก กัณฑ์รีม เจริญ

๘. สาขาสุขภาพ คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ด้านการใช้ยาสมุนไพร การรักษาโรคแผนโบราณ การรักษาสุขภาพอนามัยร่างกาย การสืบสานตำราสมุนไพรหมอนวดแผนโบราณ หมอตำแย

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการแต่งวรรณกรรมพื้นบ้าน การคิดประดิษฐ์อักษรภาษาถิ่น การสืบสานอักษรโบราณวรรณกรรมท้องถิ่น

๑๐. สาขาอื่นๆ ภูมิปัญญาด้านอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ ภูมิปัญญาหรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในด้านต่อไปนี้ ด้านพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ มีผลงานเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น หมอสู่ขวัญ ด้านโหราศาสตร์ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานด้านโหราศาสตร์หรือ หมอดูด้านขนบธรรมเนียมประเพณีได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการปฏิบัติตามขนบประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ^{๑๙}

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆ จากพื้นที่อื่น สิ่งแวดล้อมอื่น ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นภูมิปัญญาจึงมีทั้งที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลงได้ให้แนวคิดในการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน ๗ ประการ

^{๑๙} ออบเชย แก้วสุข (อ้างใน สุภารัตน์ ภทรดุลพิทักษ์ และคณะ), “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด : กรณีศึกษาผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

๑. ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ คือ การใช้ความรู้หรืออุบายในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เช่น การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยการหาแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ การปลูกพันธุ์ไม้ไว้ในบริเวณบ้าน เป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์ การพึ่งพา

๓. ภูมิปัญญาในด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน

๔. ภูมิปัญญาในด้านสมุนไพร – ยากลางบ้าน

๕. ภูมิปัญญาในด้านโลกทัศน์และชีวทัศน์ เป็นระบบรวบความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทัศนคติที่บุคคลมีต่อโลก มีต่อสังคมมนุษย์เป็นนามธรรม อยู่ในจิตสำนึกของบุคคลอันเกิดจากความคิด และอารมณ์ ซึ่งประสานหรือก่อตัวขึ้นจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา เช่น โลภทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โลภทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และสังคม เป็นต้น

๖. ภูมิปัญญาในการปลูกฝังคุณธรรม การกำหนดปทัสถาน และการรักษาคุณลักษณะของสังคม

๗. ภูมิปัญญาในการปรับตัวในบริบทที่เปลี่ยนแปลงแนวคิดในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่การเก็บรวบรวมเนื้อหาภูมิปัญญาทั้งหมด อาจทำให้รู้อย่างกว้างๆ ว่ามีเนื้อหากลุ่มใดบ้างใครทำ อยู่ที่ไหน หรือสามารถสืบค้นได้จากที่ใด หากแต่สิ่งที่มองทะลุลงไป คือ กระบวนการได้มาของความรู้หรือปรัชญาแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังความรู้นั้นๆ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นต้องเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างสืบสาน หรือพัฒนาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นให้สามารถเชื่อมต่อกับสมัยใหม่ หรือมีการประยุกต์ให้สมสมัย มีฉะนั้นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมกันมาก็อาจขาดการสืบทอดและตายไปในที่สุด ทั้งนี้การรวบรวมความรู้ จำเป็นต้องอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะสามารถย้อนรอยสืบสาว หรือสกัดความรู้เหล่านั้นออกมาได้ ซึ่งอาจได้หลายแนวทาง เช่น การดูที่ผลิตภัณฑ์สุดท้าย แล้วสืบค้นย้อนไปถึงที่มาของผลิตภัณฑ์นั้น ว่าต้นตออยู่ที่ไหน วิธีการผลิตออกมาเป็นอย่างไร ภูมิปัญญาที่อยู่เบื้องหลังคืออะไร ซึ่งเก็บรวบรวมความรู้โดยตรงจากตัวบุคคล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการเก็บ ก็คือภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน^{๒๐}

^{๒๐} เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘.

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต เป็นความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

๒.๑.๓ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล

นับตั้งแต่การปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยได้เริ่มวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งสุขาภิบาลกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ จนกระทั่งปัจจุบัน รัฐบาลได้มอบอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง (Develution) ซึ่งเป็นกรรมวิธีของการกระจายอำนาจทางการปกครอง (Decentralization) ดังนั้น ระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ โดยสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงการบริหารการปกครองท้องถิ่น ตามคำสั่งที่ ๒๖๒/๒๕๓๕ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๕ เพื่อศึกษาระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่นของไทยที่ดำเนินการอยู่ในทุกรูปแบบ หาแนวทางและข้อเสนอในการปรับปรุงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การคลังและงบประมาณ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล หน่วยงานราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค กับหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยกล่าวถึงองค์ประกอบการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ ดังนี้

- ๑) เป็นองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และทบวงการเมือง
- ๒) มีสภาและผู้บริหารระดับท้องถิ่นที่มีมาจากการเลือกตั้งตามหลักการที่บัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญ
- ๓) มีอิสระในการปกครองตนเอง
- ๔) มีเขตการปกครองที่ชัดเจนและเหมาะสม
- ๕) มีงบประมาณรายได้ที่เป็นของตนเองอย่างเพียงพอ
- ๖) มีบุคลากรปฏิบัติงานของตนเอง
- ๗) มีอำนาจท้องถิ่นที่เหมาะสมต่อการให้บริการ
- ๘) มีอำนาจออกข้อบังคับเป็นกฎหมายของท้องถิ่นภายใต้ขอบเขตของกฎหมายแม่บท
- ๙) มีความสัมพันธ์กับส่วนกลางในฐานะเป็นหน่วยงานระดับรองของรัฐ

การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลกระทำโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย และมีการแบ่งขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

- (๑) อบต. ชั้น ๑ รายได้ตั้งแต่ ๒๐ ล้านบาทขึ้นไป
- (๒) อบต. ชั้น ๒ รายได้ระหว่าง ๑๒ - ๒๐ ล้านบาท
- (๓) อบต. ชั้น ๓ รายได้ระหว่าง ๖ - ๑๒ ล้านบาท
- (๔) อบต. ชั้น ๔ รายได้ไม่เกิน ๖ ล้านบาท
- (๕) อบต. ชั้น ๕ รายได้ไม่เกิน ๓ ล้านบาท

ต่อมาเมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้มีการยุบรวม อบต.เข้ากับราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น และตั้งสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มขึ้น ปัจจุบันจึงมีจำนวนองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนทั้งสิ้น ๖,๗๒๕ แห่ง และมีการเปลี่ยนแปลงการแบ่งกลุ่ม อบต. เป็น ๓ ขนาด คือ

- ๑) อบต.ขนาดใหญ่ (ส่วนใหญ่จะเป็น อบต. ชั้น ๑ เดิม)
- ๒) อบต.ขนาดกลาง (ส่วนใหญ่จะเป็น อบต. ชั้น ๒ และ อบต. ชั้น ๓ เดิม)
- ๓) อบต.ขนาดเล็ก (ส่วนใหญ่จะเป็น อบต. ชั้น ๔ และ อบต. ชั้น ๕ เดิม)

โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญที่ใช้แบ่งขนาด อบต. มี ๕ เกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

๑) เกณฑ์ระดับรายได้ (๑) รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนสูงกว่า ๒๐ ล้านบาท เป็น อบต.ขนาดใหญ่ (๒) รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน ๖-๒๐ ล้านบาท เป็น อบต.ขนาดกลาง (๓) รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า ๖ ล้านบาท เป็น อบต.ขนาดเล็ก

๒) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านค่าใช้จ่ายบุคลากร

๓) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจและสังคม (๑) จำนวนพื้นที่ (๒) จำนวนประชากร (๓) จำนวนโครงสร้างพื้นฐาน (๔) จำนวนโรงฆ่าสัตว์ (๕) จำนวนตลาดสด (๖) จำนวนโรงงานนิคมอุตสาหกรรม (๗) จำนวนโรงเรียน (๘) จำนวนศูนย์พัฒนาเด็ก (๙) จำนวนโรงแรม (๑๐) จำนวนศาสนสถาน (๑๑) จำนวนสถานพยาบาล (๑๒) จำนวนศูนย์การค้า (๑๓) การประกาศให้ อบต.เป็นเขตควบคุมอาคาร (๑๔) การประกาศให้ใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย (๑๕) จำนวนวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (๑๖) จำนวนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือด้านการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล (๑๗) จำนวนโครงสร้างส่วนราชการ (๑๘) จำนวนหน่วยกิจการพาณิชย์

๔) การมีส่วนร่วมของเกณฑ์ตัวชี้วัดด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติ

(๑) ประสิทธิภาพด้านการจัดเก็บรายได้ (๒) ประสิทธิภาพด้านการบริหารแผนงานและงบประมาณ (๓) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านงานบุคคล (๔) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการบริการ (๕) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านธรรมาภิบาล (๑) หลักนิติธรรม (๒) หลักคุณธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักความรับผิดชอบ (๕) ความคุ้มค่า

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และเป็นองค์กรที่มุ่งเน้นการพัฒนาและแก้ปัญหาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง กล่าวโดยองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้^{๒๑}

๑. องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๒)

๑) พัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (มาตรา ๖๖)

๒. มีหน้าที่ต้องทำตามมาตรา ๖๗ ดังนี้

๑) จัดให้มีและบำรุงทางน้ำและทางบก

๒) การรักษาความสะอาดของถนนทางน้ำทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

๓) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ

๔) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

๕) ส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

๖) ส่งเสริมการพัฒนาสตรีเด็กและเยาวชนผู้สูงอายุและพิการ

๗)คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๘) บำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของ

ท้องถิ่น

๙) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

๓. มีหน้าที่ที่อาจทำกิจกรรมในเขต อบต. ตามมาตรา ๖๘ ดังนี้

๑) ให้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร

๒) ให้มีและบำรุงไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น

๓) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ

๔) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุมการกีฬาการพักผ่อนหย่อนใจและ สวนสาธารณะ

๕) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์

๖) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว

๗) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพ

^{๒๑} กองราชการส่วนตำบล สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อสาธิตการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๔.

- ๘) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- ๙) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของอบต.
- ๑๐) ให้มีตลาดท่าเทียบเรือและท่าข้าม
- ๑๑) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
- ๑๒) การท่องเที่ยว
- ๑๓) การผังเมือง

อำนาจหน้าที่ตามแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้ อบต.มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา ๑๖ ดังนี้^{๒๒}

๑. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
๒. การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบกทางน้ำและทางระบายน้ำ
๓. การจัดให้มีและควบคุมตลาดท่าเทียบเรือท่าข้ามและที่จอดรถ
๔. การสาธารณสุขโรคและการก่อสร้างอื่นๆ
๕. การสาธารณสุขการ
๖. การส่งเสริมการฝึกและการประกอบอาชีพ
๗. คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๘. การส่งเสริมการท่องเที่ยว
๙. การจัดการศึกษา
๑๐. การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กสตรีคนชราและผู้ด้อยโอกาส
๑๑. การบำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
๑๒. การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
๑๓. การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๑๔. การส่งเสริมกีฬา
๑๕. การส่งเสริมประชาธิปไตยความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ท้องถิ่น

^{๒๒}พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ.

๒๕๔๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.localthai.org/pdf/DownloadThemAll/laws/20071206161241hhdtm.pdf>, (๑๙ มีนาคม ๒๕๕๔).

๑๖. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
 ๑๗. การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
 ๑๘. การกำจัดมูลฝอยสิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย
 ๑๙. การสาธารณสุขการอนามัยครอบครัวและการรักษาพยาบาล
 ๒๐. การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
 ๒๑. การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
 ๒๒. การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์
 ๒๓. การรักษาความปลอดภัยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการอนามัยโรงมหรสพและสาธารณสถานอื่นๆ
 ๒๔. การจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ๒๕. การผังเมือง
 ๒๖. การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร
 ๒๗. การดูแลรักษาที่สาธารณะ
 ๒๘. การควบคุมอาคาร
 ๒๙. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
 ๓๐. การรักษาความสงบเรียบร้อยการส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 ๓๑. กิจอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนดรายได้และรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล การที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถดำเนินการต่างๆ ได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียาได้เป็นของตนเอง
- ในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล การจัดเก็บรายได้และการใช้จ่ายจะถูกควบคุมกำหนดโดยตรงจากรัฐบาล โดยรัฐบาลจะกำหนดเป็นกฎหมายว่าจะมียาได้ที่ปะเภท มีอะไรบ้าง และจะได้มาอย่างไร เช่น ภาษีอากร ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต ฯลฯและอัตราในการจัดเก็บภาษี รวมทั้งการแบ่งสรรรายได้ประเภทภาษีให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนกลางก็เป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการกำหนดอีกด้วย
- เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลมียาได้แล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดแนวทางในการใช้จ่ายงบประมาณของตนเองในรูปของข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเอง โดยผ่านความเห็นชอบจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเสียก่อน และการตรวจสอบบัญชีจะเป็นการควบคุมสุดท้ายเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงปัจจุบัน ได้บัญญัติรายได้ในอันที่จะได้รับและค่าใช้จ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ดังนี้^{๒๓}

มาตรา ๗๔ ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้ายอากร การฆ่าสัตว์และผลประโยชน์อื่นอันเกิดจากการฆ่าสัตว์ ทั้งนี้ ในองค์การบริหารส่วนตำบลใด เมื่อได้มีการจัดเก็บตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นแล้ว ให้ส่งมอบให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

มาตรา ๗๕ ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อนที่จัดเก็บได้ ในจังหวัดใดให้จัดสรรให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๗๖ องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละสิบของภาษีอากรและค่าธรรมเนียมประเภทใดประเภทหนึ่งหรือทุกประเภท ดังต่อไปนี้

(๑) ภาษีธุรกิจเฉพาะตามประมวลรัษฎากรซึ่งสถานประกอบการตั้งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล

(๒) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตขายสุราตามกฎหมายว่าด้วยสุราซึ่งร้านขายสุราตั้งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล

(๓) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตในการเล่นการพนันตามกฎหมายว่าด้วยการพนันซึ่งสถานที่เล่นการพนันอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลการเสียภาษีอากรและค่าธรรมเนียมตามมาตรา^{๗๕} แห่งของหนึ่งบาทให้ปัดทิ้งภาษีอากรและค่าธรรมเนียมตามมาตรา^{๗๕} นี้ให้ถือเป็นภาษีอากรและค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๗๗ รายได้จากเงินอากรตามกฎหมายว่าด้วยอากรรั้งนกก็แ่อนค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล เงินอากรประทานบัตรใบอนุญาตและอาชญาบัตรตามกฎหมายว่าด้วยการประมง ค่าภาคหลวงและค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน ที่เก็บในองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

มาตรา ๗๘ ค่าภาคหลวงแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่และค่าภาคหลวง ปิโตรเลียมตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม ทั้งนี้ ในองค์การบริหารส่วนตำบลใด เมื่อได้มีการจัดเก็บตามกฎหมายว่า

^{๒๓}พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.local.moi.go.th/tambon_update.pdf, (๑๙ มีนาคม ๒๕๕๔).

ด้วยการนั้นแล้วให้จัดสรรให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๗๙ เงินที่เก็บตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติในองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้แบ่งให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๘๐ องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มโดยให้กำหนดเป็นอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มเพิ่มขึ้นจากอัตราที่เรียกเก็บตามประมวลรัษฎากร ดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่ประมวลรัษฎากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละศูนย์ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเก็บในอัตราร้อยละศูนย์

(๒) ในกรณีที่ประมวลรัษฎากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราอื่นให้องค์การบริหารส่วนตำบลเก็บหนึ่งในเก้าของอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มที่เรียกเก็บตามประมวลรัษฎากรภาษีมูลค่าเพิ่มที่เก็บเพิ่มขึ้นตามมาตรานี้ให้ถือเป็นภาษีมูลค่าเพิ่มตามประมวลรัษฎากร

มาตรา ๘๑ องค์การบริหารส่วนตำบลจะมอบให้กระทรวง ทบวง กรม ซึ่งมีหน้าที่จัดเก็บภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียมเรียกเก็บภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียม เพื่อองค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้ ในกรณีเช่นนี้เมื่อได้หักค่าใช้จ่ายตามที่กำหนด ในกฎกระทรวงแล้ว ให้กระทรวง ทบวง กรม นั้นส่งมอบให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา ๘๒ องค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีรายได้ ดังต่อไปนี้

- (๑) รายได้จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (๒) รายได้จากสาธารณูปโภคขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (๓) รายได้จากกิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์ขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (๔) ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาตและค่าปรับ ตามที่จะมีกฎหมายกำหนดไว้
- (๕) เงินและทรัพย์สินอื่นที่มีผู้อุทิศให้
- (๖) รายได้อื่นตามที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐจัดสรรให้
- (๗) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- (๘) รายได้อื่นตามที่จะมีกฎหมายกำหนดให้เป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา ๘๓ องค์การบริหารส่วนตำบลอาจกู้เงินจากกระทรวง ทบวง กรม องค์การ หรือนิติบุคคลต่างๆ ได้เมื่อได้รับอนุญาตจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลการกู้เงินตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา ๘๔ รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีโดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามประมวลรัษฎากร

มาตรา ๘๕ องค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีรายจ่าย ดังต่อไปนี้

- (๑) เงินเดือน
- (๒) ค่าจ้าง
- (๓) เงินค่าตอบแทนอื่นๆ
- (๔) ค่าใช้สอย
- (๕) ค่าวัสดุ
- (๖) ค่าครุภัณฑ์
- (๗) ค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินอื่นๆ
- (๘) ค่าสาธารณูปโภค
- (๙) เงินอุดหนุนหน่วยงานอื่น
- (๑๐) รายจ่ายอื่นใดตามข้อผูกพัน หรือตามที่มีกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้

โกวิท พวงงาม ได้ให้ความหมายขององค์การบริหารส่วนตำบลว่า หมายถึง หน่วยการปกครองท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๔๒ มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่นโดยราษฎรเลือกตั้งผู้แทนแต่ละหมู่บ้านเข้าไปเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจในการบริหารงานของตำบล ตามที่กฎหมายกำหนดไว้^{๒๔}

ขจรชัย วัฒนาประยูร ได้ให้ความหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล ไว้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กที่สุด ที่มีลักษณะเป็นนิติบุคคล มีหน้าที่ภายใต้ข้อบังคับแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะต้องประกอบด้วยบทบาทหน้าที่ ๓ อย่างคือ

๑. หน้าที่ทั่วไป (มาตรา ๖๖)
๒. หน้าที่ที่ต้องกระทำ (มาตรา ๖๗)
๓. หน้าที่ที่อาจพิจารณากระทำได้ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากความจำเป็นของราษฎรในแต่ละเขตพื้นที่ (มาตรา ๖๘) และถ้าพิจารณาจากกฎหมายต่างๆ บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลสามารถแยกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

^{๒๔}โกวิท พวงงาม, การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต, (๒๕๔๓), หน้า

๑. บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๒

มาตรา ๖๖ กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

มาตรา ๖๗ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดังนี้

๑. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
๒. รักษาความสะอาดของถนนทางน้ำทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
๓. การป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
๔. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
๕. การส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม
๖. ส่งเสริมการพัฒนาสตรีเด็กเยาวชนผู้สูงอายุและผู้พิการ
๗. คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๘. บำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
๙. ปฏิบัติหน้าที่ทางราชการมอบหมายโดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

มาตรา ๖๘ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดังนี้

๑. ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร
๒. ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
๓. ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
๔. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุมการกีฬาการพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
๕. ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
๖. ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
๗. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
๘. การคุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน
๙. หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
๑๐. ให้มีตลาดท่าเทียบเรือและท่าข้าม

๑๑. กิจกรรมเกี่ยวกับการพาณิชย์

๑๒. การท่องเที่ยว

๑๓. การผังเมือง

๒. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลตามที่กฎหมายอื่นๆ กำหนดไว้

กฎหมายต่างๆ อาจกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการออกข้อบังคับตำบลหรือควบคุมมาตรฐานต่างๆ เพื่อประโยชน์สำหรับประชาชนในตำบลนั้นซึ่งการออกข้อบังคับองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อบังคับใช้ในเขตตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมจะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกิน ๕๐๐ บาท^{๒๕}

บุญเสริม นาคสาร ได้ให้ความหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล ไว้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลหมายถึงองค์กรทางการเมืองการปกครองของรัฐที่มีขนาดเล็กที่สุด และเข้าถึงประชาชนมากที่สุดเกิดมาจากการกระจายอำนาจของภาครัฐสู่ท้องถิ่นโดยมีวิวัฒนาการดังนี้

ในการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองนั้นรัฐบาลมีความพยายามที่จะแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจด้านการบริหารการพัฒนาไปให้ประชาชนในพื้นที่ปกครองตนเองตามความเหมาะสมของสภาพแต่ละพื้นที่เริ่มจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งกำหนดให้หลายบ้านรวมกันขึ้นเป็นหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลและหมู่บ้านหลายหมู่บ้านรวมกันเป็นตำบลโดยมีกำนันเป็นผู้ดูแลกำนันและผู้ใหญ่บ้านจะมีภารกิจที่ช่วยเหลือทางราชการในการปกครองท้องที่นั้นๆ ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ และพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ ให้มีคณะกรรมการตำบลขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านแพทย์ประจำตำบลและครูประจำตำบลหนึ่งคนกับกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านละ๑คนซึ่งนายอำเภอเป็นผู้คัดเลือกให้เป็นกรรมการตำบลคณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่กำนันเกี่ยวกับการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของกำนันต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการจัดระเบียบบริหารงานในตำบลอีกหลายครั้งจนกระทั่งได้มีพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา ต่อมาพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ (แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๒) ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีความเป็นอิสระและขีดความสามารถในการบริหารงานในองค์กรได้มากกว่าเดิม เนื่องจากมีฐานะเป็นนิติ

^{๒๕} ขจรชัย วัฒนาประยูร, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : ประดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒ - ๑๒๔.

บุคคลมีรายได้ มีงบประมาณ มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลเพื่อความเจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน มีบุคลากรที่เป็นพนักงานส่วนตำบลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งจะเป็นผู้ให้บริหารแก่ประชาชน การบริหารงาน ประกอบด้วย สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นตัวแทนจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ได้มาจากการเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ละหมู่บ้านๆ ละ ๒ คน^{๒๖}

พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ กำหนดให้สภาตำบล ที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปี โดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๑๕๐,๐๐๐ บาทอาจตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดยทำเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทย และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยระบุชื่อและเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลได้ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะ เป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น^{๒๗}

สนธิ จรอนันต์ กล่าวถึงลักษณะโครงสร้างสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและฝ่ายบริหารดังนี้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ดังนี้

สภาองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนหมู่บ้านละสองคนซึ่งเลือกตั้งขึ้นโดยราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นในกรณีที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีเพียงหนึ่งหมู่บ้านให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนหกคนและในกรณีที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีเพียงสองหมู่บ้านให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนหมู่บ้านละสามคนหลักเกณฑ์และวิธีการสมัครรับเลือกตั้งและการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนหนึ่งซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นบุคคลผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม

^{๒๖}บุญเสริม นาคสาร, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ผลในทางปฏิบัติ เมื่อครบรอบ ๖ ปี ของการปฏิรูปการเมือง, (กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๒๗}พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗, (๒ ธันวาคม ๒๕๓๗), หน้า ๑๑.

กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นและต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(๒) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาตำบลสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา

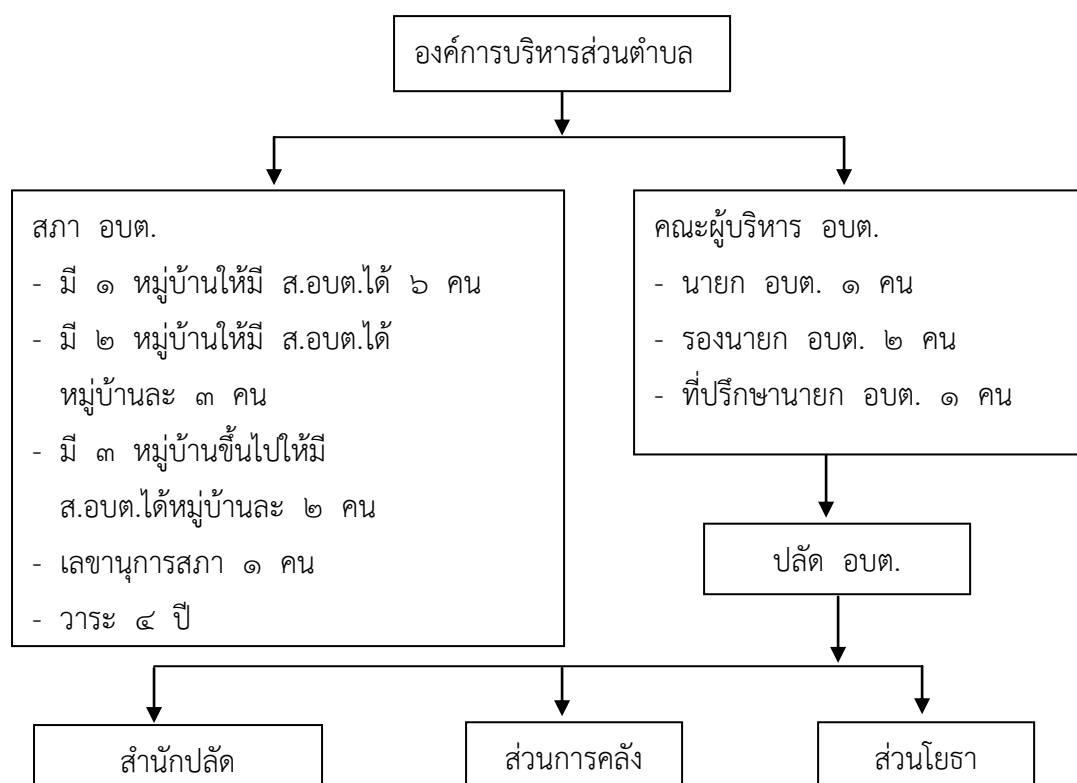
(๓) ไม่เป็นผู้มีพฤติกรรมในทางทุจริตหรือพ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาตำบลสมาชิกสภาท้องถิ่นคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นรองผู้บริหารท้องถิ่นหรือเลขานุการหรือที่ปรึกษาของผู้บริหารท้องถิ่นเพราะเหตุที่มีส่วนได้เสียไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาหรือกิจการที่กระทำกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ถึงห้าปีนับถึงวันรับสมัครเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาจแต่งตั้งรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมิใช่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ช่วยเหลือในการบริหารราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลตามที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมอบหมายได้ไม่เกินสองคนและอาจแต่งตั้งเลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนหนึ่งซึ่งมิได้เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ส่วนงานหลักขององค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยหน่วยงานหลัก ๓ ส่วน ดังนี้

๑. สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎระเบียบแบบแผนนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานสารบรรณ งานธุรการ งานประชาสัมพันธ์ งานนิติการ งานการบริหารงานบุคคล งานการจัดทำงบประมาณ งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ตลอดจนงานอื่นๆ ที่มีได้กำหนดไว้เป็นงานของส่วนใดโดยเฉพาะ

๒. ส่วนการคลัง มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงินและบัญชี การจัดเก็บภาษีต่างๆ เช่น ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย งานผลประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล ควบคุมดูแลทรัพย์สินและพัสดุขององค์การบริหารส่วนตำบล

๓. ส่วนโยธา มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการโยธา งานบำรุงรักษาทางบก ทางระบายน้ำ สวนสาธารณะ งานสำรวจออกแบบ งานสถาปัตยกรรม ผังเมือง งานสาธารณูปโภค งานเกี่ยวกับไฟฟ้า ประปา และงานควบคุมการก่อสร้างอาคาร เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง^{๒๘}

^{๒๘} สนิท จรอนันต์, ความเข้าใจเรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒ - ๓๔.

แผนภาพที่ ๒.๑ ส่วนงานหลักขององค์การบริหารส่วนตำบล

สุดเขตต์ เข้มโท ให้ความหมายองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ไว้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นซึ่งเกิดจากแนวคิดในการกระจายอำนาจการปกครองโดยการมอบอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนเข้าใจปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริงมีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการคือการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมอีกทั้งเป็นการแสดงถึงความพยายามของรัฐที่จะส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการยอมรับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครองตลอดจนยอมรับศักยภาพของประชาชนชนบทในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเองได้มากขึ้น^{๒๙}

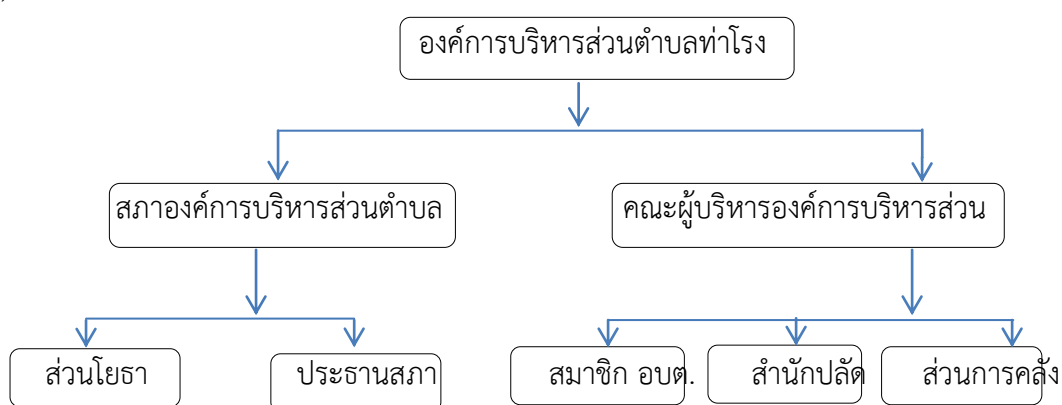
^{๒๙}สุดเขตต์ เข้มโท, กฎหมายว่าด้วยเรื่องทางปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

สรุปความหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองที่ประชาชนในชุมชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทนของตนขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ปกครองชุมชนในภารกิจที่รัฐได้กระจายอำนาจปกครองให้องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อดำเนินการปกครองตนเองเพื่อประโยชน์ของรัฐและผลประโยชน์ของตำบลโดยตรง ประชาชนในตำบลมีส่วนร่วมในการปกครองตำบล จากแนวความคิดที่ว่าเป็นประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่จะรู้ปัญหา และวิธีการแก้ไขของตนอย่างแท้จริง หน่วยการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีคนในท้องถิ่นมาบริหารงาน เพื่อให้สมเจตนารมณ์และความต้องการของชุมชน และอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชนในตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง ๕ ตำบล

๑. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโรง

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโรง เป็นตำบลที่ตั้งมานาน โดยตั้งมาพร้อมกับการตั้งอำเภอวิเชียรบุรี เดิมชื่อว่า “ท่าลง” เพราะมีท่าน้ำที่จะต้องข้ามแม่น้ำป่าสัก โดยเรือก่อนจะออกจากอำเภอวิเชียรบุรี เพราะไม่มีสะพานชาวบ้านจึงเรียกว่า “ท่าลง” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ท่าโรง” จนทุกวันนี้พื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา มีประชากรอยู่เป็นกลุ่มบ้าน มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน (เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตเทศบาล ซึ่งพึ่งจะยกฐานะจากสุขาภิบาลท่าโรง ทำให้บางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านที่ครบวาระจึงไม่ได้เลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่) มีจำนวนประชากรภายในตำบลทั้งหมด ๒๖,๑๕๓ คน^{๓๐}

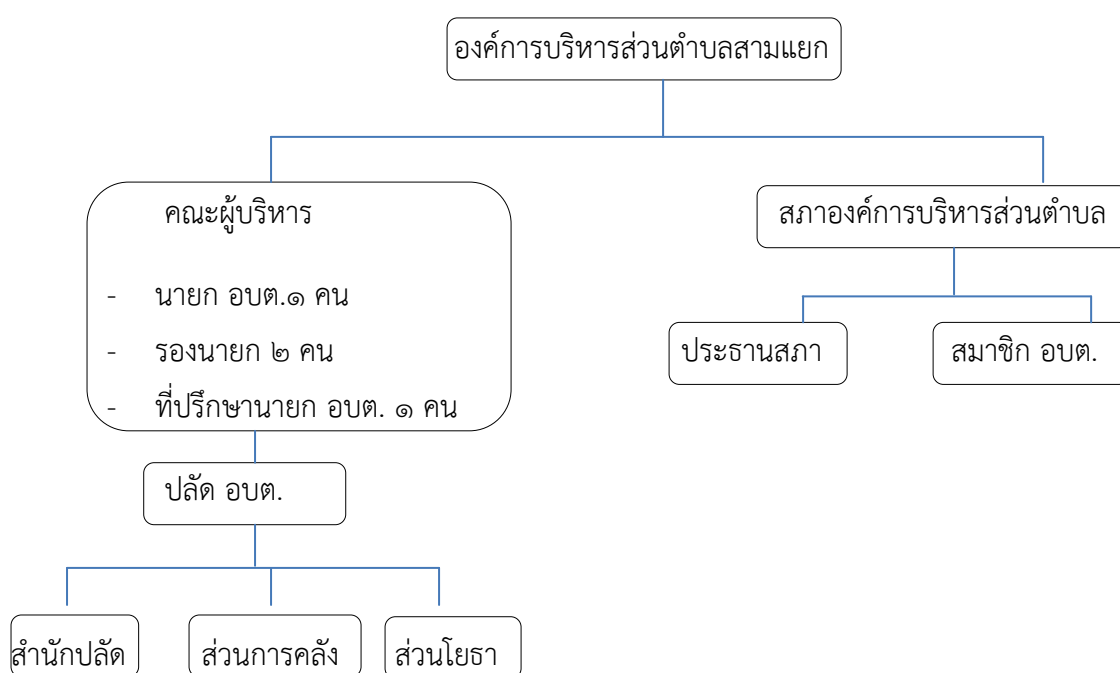

^{๓๐} องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์, แผนอัตรากำลัง ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗, (เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕).

แผนภาพที่ ๒.๒ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าโรง

๒. องค์การบริหารส่วนตำบลสามแยก

องค์การบริหารส่วนตำบลสามแยก เดิมแยกจากตำบลท่าโรง ซึ่งสมัยก่อนนั้นถนนเป็นถนนลูกรัง ถนนสายสระบุรีถึงหล่มสักจะลำบากมาก ชนกลุ่มแรกที่มาอยู่จะบริเวณบ้านสามแยก (หมู่ที่ ๑ ตำบลสระประดู่ ในปัจจุบัน) ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะเป็นทางแยกเข้าถึงอำเภวิเชียรบุรี ต่อมาบ้านสามแยกได้แยกออกไปขึ้นอยู่กับตำบลสระประดู่ สภาพทั่วไปของตำบล เป็นภูเขา ที่ราบสูง มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านทางทิศตะวันออก ลักษณะดินเป็นดินทรายจัดจนถึงดินร่วน มีจำนวนประชากรภายในตำบลทั้งหมด ๕,๓๗๘ คน^{๓๑}

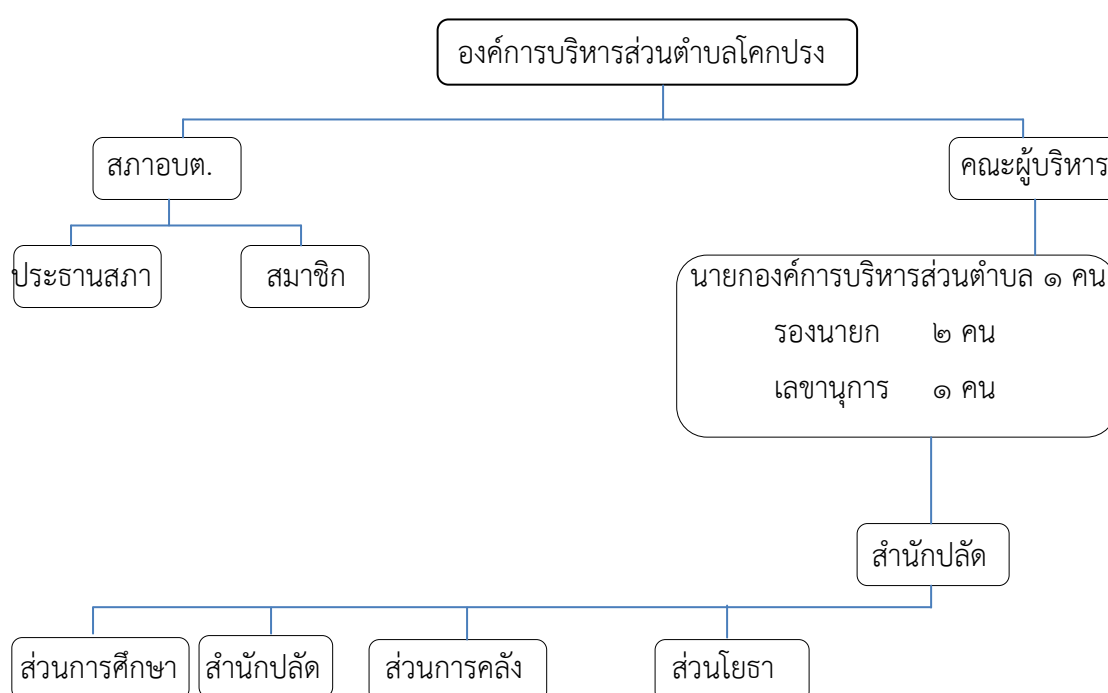

แผนภาพที่ ๒.๓ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลสามแยก

^{๓๑} องค์การบริหารส่วนตำบลสามแยก อำเภวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์, แผนอัตรากำลัง ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗, (เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๕๕).

๓. องค์การบริหารส่วนตำบลโคกปรัง

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกปรัง แยกออกมาจากตำบลท่าโรง เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๙ ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากทางภาคอีสาน แถบจังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น ชัยภูมิ สภาพของตำบลเมื่อก่อนเป็นป่าทึบ มีป่าปรังมาก ต่อมาจึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามสภาพว่า “โคกปรัง” มีจำนวนประชากรภายในตำบลทั้งหมด ๙,๙๖๙ คน^{๓๒}

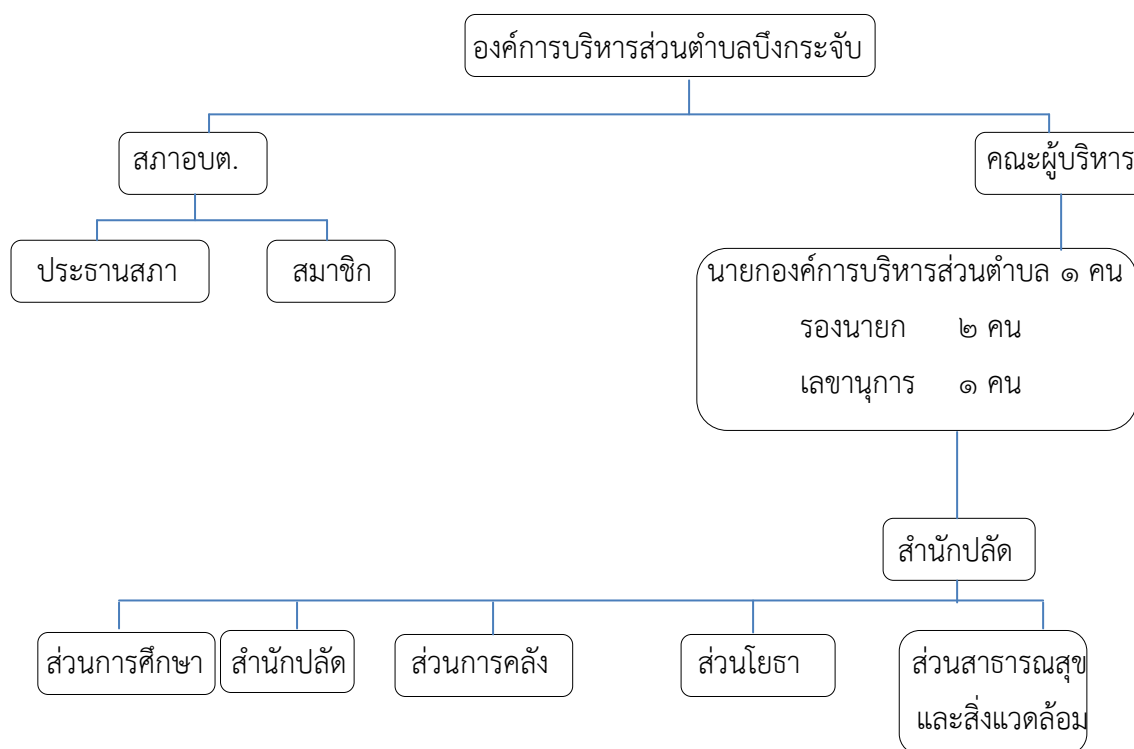

แผนภาพที่ ๒.๔ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกปรัง

^{๓๒} องค์การบริหารส่วนตำบลโคกปรัง อำเภอยะบوري จังหวัดเพชรบูรณ์, แผนอัตรากำลัง ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗, (เดือน มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๕).

๔. องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับ

องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับ เป็นตำบลที่แยกออกมาจากตำบลโคกปรัง เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๗ คนเก่าแก่เล่าว่าในบึงใหญ่มีสัตว์ตกตาย เนื่องจากขึ้นจากหนองน้ำไม่ได้ และมีฝูงกาบินมา จับ สัตว์ที่ตายมากมาย จึงได้ชื่อว่า “บึงกาจับ” ภายหลังปรับเรียกให้สั้นลงเป็น “บึงกระจับ” ปัจจุบัน แบ่งการปกครองออกเป็น ๔ หมู่บ้าน อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับ ทั้งตำบล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบและที่ราบสูง มีภูเขาบางส่วน มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านทางทิศ ตะวันตกของตำบล มีจำนวนประชากรภายในตำบลทั้งหมด ๖,๓๖๒ คน^{๓๓}

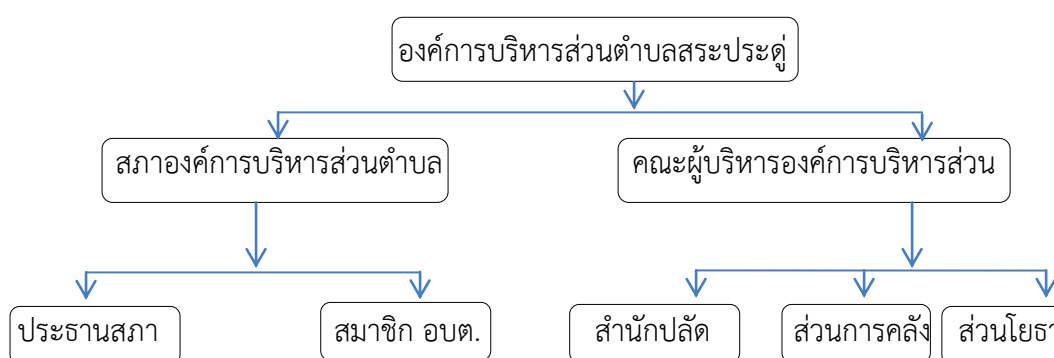

แผนภาพที่ ๒.๕ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับ

^{๓๓} องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับ อำเภอยะบوري จังหวัดเพชรบูรณ์, แผนอัตรากำลัง ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗, (เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕).

๕. องค์การบริหารส่วนตำบลสระประดู่

องค์การบริหารส่วนตำบลสระประดู่ เดิมตำบลสระประดู่ขึ้นกับตำบลสามแยกและขอแยกการบริหารเป็นเขตการปกครองขึ้นใหม่เป็นตำบลสระประดู่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีจำนวน ๗ หมู่บ้าน นายสายัน เอกชัย เป็นกำนันคนแรก จนถึงปี ๒๕๓๐ ก็เกษียณอายุและได้เลือกกำนันใหม่คือนายชำนาญ ศรีสะอาด จนถึงปัจจุบันมีประชาชนได้ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่จากหลายพื้นที่ เช่น จากภาคอีสานเป็นส่วนมาก และภาคกลางบางส่วน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ตำบลสระประดู่ อยู่ห่างจากที่ตั้งอำเภอวิเชียรบุรี ประมาณ ๕ กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำการเกษตร สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทราย มีลำคลองล้อมรอบ การคมนาคมสะดวก มีประชากรภายในตำบลทั้งหมด ๖,๖๖๒ คน^{๓๔}

แผนภาพที่ ๒.๖ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลสระประดู่

^{๓๔} องค์การบริหารส่วนตำบลสระประดู่ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์, แผนอัตรากำลัง ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗, (เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๕๕).

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ดังนี้

โกมินทร์ อ่อนเพชร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการบริหารจัดการในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดตามแนวทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสะพานพระโขนง กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการทั่วไปในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด มี ๓ รูปแบบ คือ ๑) การบำบัดทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย เภสัชบำบัดและวิธีการอื่นๆ เช่น การฝังเข็ม การกระตุ้นด้วยเครื่องกระตุ้นไฟฟ้ากำลังต่ำ และการหักดิบ เป็นต้น ๒) การบำบัดด้านจิตใจ ประกอบด้วย วิธีการจิตบำบัด วิธีการศาสนาบำบัด วิธีการอาชีวบำบัด และวิธีการชุมชนบำบัดและ ๓) การผสมผสานการบำบัดรักษาทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารจัดการในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้อิทธิบาท ๔ จำแนกตามกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้คุม และผู้เข้ารับการบำบัด พบว่า ผู้คุมให้หลัก จิตตะ เป็นอันดับแรกในการบริหารบำบัดผู้เข้ารับการบำบัด รองลงมาใช้หลักฉันทะ วิริยะ และสุดท้ายใช้หลัก วิมังสา ส่วนผู้เข้ารับการบำบัด พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดใช้หลักจิตตะเป็นอันดับแรกในการเข้ารับการบำบัด รองลงมาใช้หลักฉันทะและวิริยะ และสุดท้ายใช้หลัก วิมังสา ปัญหาสำคัญของผู้คุม คือ บทบาทการนำหลักพระพุทธศาสนามาช่วยในด้านการบำบัดรักษายังทำได้ไม่เต็มที่เพราะขาดบุคลากรที่มีความพร้อมและผู้เข้ารับการบำบัดบางรายไม่สามารถรับได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เลี้ยงต้องทำหน้าที่หลายหน้าที่ในเวลาเดียวกัน และมีการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ทำได้ยาก จึงทำให้การติดตามดูแลหลังการเข้ารับการบำบัดแล้ว และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ควบคู่กันกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดยังมีน้อยเกินไป^{๓๔}

กมล กฤษวงค์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษากองทุนชุมชนทหารกองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์” ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการปฏิบัติของหน่วยทหาร และระบบของหน่วยทหารที่มีการควบคุมบังคับบัญชาตามสายการบังคับบัญชาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุน

^{๓๔}โกมินทร์ อ่อนเพชร, “การประเมินผลการบริหารจัดการในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดตามแนวทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสะพานพระโขนง กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

เช่น มีการอนุมัติให้สามารถหักเงินเดือนเพื่อใช้หนี้กู้ของสมาชิกได้ ให้แต่ละกองร้อยกลั่นกรองสมาชิกที่จะกู้ จำกัดสมาชิกไว้เฉพาะข้าราชการทหารเท่านั้น ทำให้ครอบครัวซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนไม่ได้เป็นสมาชิก ถึงแม้จะร่วมเป็นคณะกรรมการในกองทุน เป็นผลให้มีการมีส่วนร่วมลดน้อยลงไป ปัจจัยภายในที่มีต่อการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุน คือ โครงสร้างของคณะกรรมการ ซึ่งกำหนดตำแหน่งและจำนวนของคณะกรรมการไม่สอดคล้องกับงานและปริมาณงานที่เกิดขึ้นจริง กรรมการในแต่ละตำแหน่งมีงานประจำทำ จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมในการบริหารจัดการกองทุนลดลง ไม่ทำการประชุมคณะกรรมการประจำทุกเดือนตามที่ระเบียบกำหนด ไม่มีการดำเนินงานที่สำนักงานกองทุนพิจารณาให้สมาชิกกู้เงินไม่มีการกลั่นกรองพิจารณาอย่างรอบคอบ รวมทั้งไม่มีการติดตามการนำเงินไปใช้ของสมาชิกตามโครงการที่เสนอ สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาด้านความพร้อมของทรัพยากรในการบริหาร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการ โครงสร้างการจัดของคณะกรรมการไม่เหมาะสม กรรมการบางตำแหน่งไม่มีความพร้อมในการบริหาร ไม่มีการจัดประชุมคณะกรรมการเป็นประจำทุกเดือน ทำให้การกระจายข่าวสารประชาสัมพันธ์น้อย รวมทั้งในการพิจารณาให้สมาชิกกู้เงินมุ่งเน้นเฉพาะการชำระคืน ไม่พิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการจึงทำให้การนำเงินไปลงทุนสร้างรายได้มีน้อยจึงควรจัดการปรับคณะกรรมการให้เหมาะสม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและไปใช้ของสมาชิกตามโครงการที่เสนออย่างแท้จริง^{๓๖}

พัชรินทร์ นาคอุย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญชาตญาณเป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้และละเมียดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือคู่กรณี การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตนเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของ

^{๓๖} กมล กลุขวงศ์, “การบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษากองทุนชุมชนทหารกองพันทหารที่ ๑ รักษาพระองค์”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๙.

ธนาการโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาการตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักสาราณียธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับ สำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาการควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาการแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาการ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาการกับลูกหนี้^{๓๓๗}

สุธาดา สนธิเวช ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์” ผลการวิจัย ระดับความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริการในโรงพยาบาลสงฆ์ของพระสงฆ์-สามเณร ด้านระบบการให้บริการและด้านผู้ให้บริการตามหลักพรหมวิหาร ๔ พระสงฆ์ – สามเณร มีระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์ตามปัจจัยระบบการให้บริการภาพรวมอยู่ในระดับสูง เปรียบเทียบความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่เป็นผู้ป่วยในและผู้ป่วยนอก ด้านระบบการให้บริการโดยรวม มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า มีความพึงพอใจแตกต่างกัน ประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการในการให้บริการพระสงฆ์ของโรงพยาบาลสงฆ์ จากหัวหน้าการพยาบาลผู้ป่วยนอก และหัวหน้าพยาบาลผู้ป่วยใน มีแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพคล้ายคลึงกัน เริ่มจากต้องกำหนดแผนงาน ดำเนินการตามแผน ประเมินผลการทำงาน ติดตามประสานงาน และควบคุม ให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ตลอดจนการติดตามผลงานอย่างต่อเนื่องให้กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงาน^{๓๓๘}

เคน บลานชาร์ด (Ken Blanchard) ได้ศึกษา “การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พบว่า ความจำเป็นที่องค์กรสมัยใหม่จะต้องปรับวิธีการบริหารจัดการ โดยเปิดโอกาสให้คนในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการองค์กร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากการรวมศูนย์อำนาจไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายในองค์กร Ken Blanchard เชื่อว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหากผู้บริหารระดับสูงไม่ให้การสนับสนุน โดยผู้บริหารระดับสูงควร

^{๓๓๗} พชรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาการตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๓๓๘} สุธาดา สนธิเวช, “ความพึงพอใจของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

กำหนดขั้นตอนในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันดังนี้ คือ ผู้มีอำนาจจะต้องให้กระบวนการเรียนรู้และทักษะในการทำงานที่เป็นทีม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานขององค์กรให้แก่สมาชิกในองค์กร การทำงานในลักษณะเป็นทีมอิสระปราศจากขั้นตอนตามระบบราชการ จะสามารถทำงานได้ดีกว่าคนๆ เดียวมีอิสระการทำงาน กระบวนการเพิ่มพลังทำงานตามวิธีการของ Ken Blanchard เริ่มต้นจาก การร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารกับทุกๆ คน โดยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทุกอย่างเกี่ยวกับองค์กรช่วยให้คนในองค์กรมีความรู้ ความเข้าใจในกิจการขององค์กร ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจกันจากการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารข้อมูล มองความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้ เลิกล้มความคิดแบบรวมศูนย์อำนาจแบบราชการ สนับสนุนให้คนในองค์กรปฏิบัติตนอย่างเป็นเจ้าขององค์กรหลังจากนั้นเปิดโอกาสให้ทุกคนฝ่ายในองค์กร ได้รับข้อมูลข่าวสารร่วมกันและพร้อมกัน จัดตั้งทีมอิสระรับผิดชอบในการทำงาน สร้างความชัดเจนในวิสัยทัศน์ขององค์กรโดยการให้แนวทางการทำงานพร้อมทั้งฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม กำหนดจุดมุ่งหมายโดยให้การสนับสนุนส่งเสริมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กำหนดยุทธศาสตร์โดยค่อยๆ เพิ่มอำนาจการควบคุมให้แก่ทีมงาน สนับสนุนการฝึกอบรมที่จำเป็นโดยใช้ความหลากหลายเป็นจุดแข็งของการทำงานเป็นทีม และให้คนในองค์กรรับผิดชอบต่อผลงานโดยยอมรับว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคอีกมาก ดังสรุปใน ๓ ขั้นตอนคือ

๑. การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในองค์กรได้รับข้อมูลข่าวสารร่วมกัน จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลให้คนในองค์กรทุกคนได้เข้าใจถึงสภาพภายในองค์กร และสร้างความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นเจ้าขององค์กร

๒. การเสริมสร้างความเป็นอิสระแต่อยู่ในขอบเขต ภายในองค์กรจะต้องมีการร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำรงอยู่ขององค์กรที่ชัดเจน รวมทั้งการกำหนด ค่านิยม ปรัชญานำทาง เป้าหมายความสำเร็จในอนาคต รวมทั้งกลยุทธ์ในการดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

๓. การจัดตั้งทีมงานอิสระรับผิดชอบในการดำเนินงานแทนการทำงานภายใต้สายงานตามลำดับ ขั้นตอนการบังคับบัญชา^{๓๙}

สมคิด โพธิ์ชุมพล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต ๑” พบว่า การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธจะบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบดังนี้

^{๓๙}Ken Blanchard, (อ้างใน ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์), “การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, (รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), ๒๕๔๖.

๑. ด้านปัจจัย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีลห้า ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชน การบริหารจัดการศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้าโดยรวมทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์จัดทำหลักสูตร ปรับปรุงภูมิทัศน์และปรับปรุงกายภาพสิ่งแวดล้อม

๒. ด้านกระบวนการ สถานศึกษาได้จัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น มีการวัดผลประเมินตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๓. ด้านผลผลิต โรงเรียนเน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองผือ ๑๔ ประการ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินผลด้วย^{๔๐}

สาลี ท่าเหล็ก ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๑ – ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี” พบว่า

๑. สภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเป็นรายชั้นตอนอยู่ในระดับมาก ๕ ชั้น เรียงตามลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นเตรียมการและปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง ๑ ชั้น คือ ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๒. ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยภาพรวมและรายขั้นตอนไม่แตกต่างกัน

๓. ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๑ เขต ๒ และเขต ๓ โดยภาพรวมและรายขั้นตอนไม่แตกต่างกัน

^{๔๐} สมคิด โพธิ์ชุมพล, “การบริหารจัดการในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามองคาย เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๔๘.

๔. ปัญหาที่พบมากที่สุดในแต่ละชั้นและมีแนวทางแก้ปัญหาในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ๓ อันดับแรก คือ ปัญหาในขั้นเตรียมการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ ความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและจัดทำเอกสารที่เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาดูงานหรือ จัดสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดประชุมปรึกษาหารือ และวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ปัญหารองลงมาอยู่ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ ไตรสิกขา การกำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ไม่หลากหลายและขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ มีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ คือ มีการนิเทศ กำกับติดตาม การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนา ผู้เรียน ส่ง คณะครูเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นต้นแบบ และปัญหาชั้นดูแล สนับสนุนใกล้ชิด แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่ชัดเจน มีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การนิเทศ กำกับ ติดตามและให้คำแนะนำหรือ ศึกษาหาความรู้จาก เอกสาร หรือคู่มือแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ^{๔๑}

อมรรัตน์ แก้วมะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑” พบว่า

๑. ระดับกระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสกลนคร เขต ๑ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกชั้น โดยกระบวนการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องสูงกว่าด้านอื่นๆ

๒. ระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานพื้นที่ การศึกษาสกลนคร เขต ๑ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ มากกว่าด้านอื่นๆ

๓. กระบวนการบริหารจัดการศึกษา และประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียน วิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ จำแนกตามสถานภาพโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่เมื่อจำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า บุคลากร ที่อยู่โรงเรียนที่มีประเภทแตกต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันและไม่มีปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่าง สถานภาพ และประเภทของโรงเรียน

^{๔๑} สาส์ ท่าเหล็ก, “การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๑ – ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี), ๒๕๔๙.

๔. กระบวนการบริหารจัดการศึกษากับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๕. กระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่างๆ ขั้นการประเมินผลการเผยแพร่ผลการดำเนินการ ขั้นการดำเนินการพัฒนา และขั้นเตรียมการ สามารถทำนายประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ ๕๖.๗๐ และมีความคลาดเคลื่อนเท่ากับ ๐.๓๑๙

๖. ในการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางเพื่อยกระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ต่อไป^{๔๒}

พนิดา งามขุนทด ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกตามเพศไม่แตกต่างกัน^{๔๓}

สยมพร ปุณฺณาคม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า หลักพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักธรรมคำสอนอาจนำไปประยุกต์และใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการที่ดีทางด้านทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ ดังนี้คือ อริยสัจสี่ สัมปยุตธรรม อปริหานิยธรรม๔ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ๔ จักรวรรดิวัตร พรหมวิหาร๔ หลักอริยปิไทย๓ หลักนำเคราะห์และหลักประเคราะห์ ปฏิจจสมุปปาท หลักภาวะผู้นำ สาราณียธรรม ราชวสดีธรรม ศิล ปัจจัยปฏิเสวนา ไตรสิกขา พละ๕ อิทธิบาท๔ หิริโอตตปปะราชสังคหวัตถุ๔ สมณะ – วิปัสสนา และสิ่งสำคัญของการสร้างระบบการปกครองที่ดี ไม่อาจอาศัยคุณสมบัติเป็นคุณได้อย่างเดียวมาเป็นผู้บริหารบ้านเมืองได้อีกต่อไป หากคนดีไม่ยึดหลักการปกครองโดยธรรมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธามั่นคง การปกครองที่ดีไม่ได้อยู่ที่กลไกการปกครองระบบการ

^{๔๒}อมรรัตน์ แก้วมะ, “การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑”, **ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร), ๒๕๔๘.

^{๔๓}พนิดา งามขุนทด, “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา”, **การจัดการทั่วไป**, (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์), ๒๕๔๙.

ปกครองหรือวิธีการปกครองหากแต่เน้นที่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่จะบรรลุ นั่นคือความเป็นธรรมในแผ่นดิน การมีจิตสำนึกของผู้นำผู้มีอำนาจทางคุณธรรมรูปแบบหรือกลไกปกครองจะเป็นอย่างไรก็ได้ แต่กลไกนั้นจะต้องใช้อำนาจโดยมีธรรมะเป็นสรณะ ซึ่งแตกต่างกับตะวันตกที่เป็นระบบการปกครองที่ดีโดยเป็นระบบประชาธิปไตยด้วยวิธีการเน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลัก^{๔๔}

จากการศึกษาของงานวิจัยผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักการบริหารจัดการนั้นจะต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่สภาพแวดล้อมขององค์กรทั้งภายนอกและภายใน เพื่อให้ระบบการประสานงานเป็นไปด้วยดี ต่อมาคือการบริหารจัดการบุคลากรภายในองค์กรเพื่อให้บุคลากรมีความตื่นตัวอยู่เสมอ และสามารถปรับตัวตามสภาพการเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้ตลอดเวลา ที่สำคัญคือการบริหารจัดการวัฒนธรรมองค์กรเพื่อลดความซับซ้อนที่จะเกิดขึ้นและเป็นการสร้างฐานการปฏิบัติงานให้ตรงตามเป้าหมายขององค์กรและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรแต่ละบุคคลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒.๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควรและดำรงอยู่ได้ยาวนานย่อมต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่งจึงปรากฏภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่จำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านั้นนอกจากแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้วยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญ และพัฒนาการของคนในชาตินั้นทั้งนี้ เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งละเอียดอ่อนชาติที่เจริญมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็น ไม่ระส่ำระสายและมีความเป็นอิสระจึงสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่างๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่าภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

กฤษฎา ศรีธรรมา และคณะ ได้ทำการศึกษา “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของชาวอีสาน” พบว่า ความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อที่เก่าแก่กำเนิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดไม่มีหลักฐานชี้ชัด มูลเหตุของการสู่ขวัญของชาวอีสานเกิดจากการได้รับความโชคร้าย ได้รับความทุกข์ไม่สบายใจ และนโยบายของรัฐบาล การสู่ขวัญประกอบด้วยหมอสู่ขวัญ ผู้รับขวัญ ผู้ร่วมพิธีการสู่ขวัญ เครื่องมงคล คำสู่ขวัญ และอำนวยพร พิธีการสู่ขวัญของชาวอีสานมีการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัว วัดและชุมชน ครูพราหมณ์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง^{๔๕}

^{๔๔} สยมพร ปุณณาคม, “การบริหารจัดการที่ดีกับหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑.

^{๔๕} กฤษฎา ศรีธรรมา และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของชาวอีสาน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕.

ครรรชิต พิระนาค ได้ทำการศึกษาเรื่อง “พลวัตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดินในเขตป่าบุ่งป่าทามในลุ่มแม่น้ำมูลตอนกลาง” พบว่า โครงการชลประทานฝ่ายราชสีไศลทำให้เกิดผลกระทบและปัญหาตามมาหลายประการไม่ว่าจะเป็นปัญหาการสูญเสียที่ดินทำกินพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามแหล่งน้ำพื้นที่เลี้ยงวัวควายแหล่งหาปลาแหล่งหาไม้พื้นแหล่งต้มเกลือและการแพร่กระจายของดินเค็มส่งผลให้วิถีชีวิตที่เคยพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามของชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงไปนำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดินในเขตป่าบุ่งป่าทามอย่างน้อย ๕ ลักษณะคือ ๑) ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ ๒) ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับผู้ถือสิทธิพลทางเศรษฐกิจ ๓) ความขัดแย้งระหว่างชุมชนใกล้เคียง ๔) ความขัดแย้งภายในชุมชนเองและ ๕) ความขัดแย้งในครอบครัวและวงศ์ตระกูลจากปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบมีการปรับใช้ความรู้ความเชื่อทางพิธีกรรมและวิถีคิดชุมชนได้นำภูมิปัญญาที่มีการปรับใช้และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามวิถีชีวิตภายใต้กระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งเศรษฐกิจสังคมและการเมือง^{๔๖}

จันทรา ธรรมจันทร์ ได้ศึกษา “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์สัตว์ของชุมชนทะเลสาบดอยเต่าจังหวัดเชียงใหม่” พบว่า อดีตชุมชนริมทะเลสาบดอยเต่ามีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งประชาชนได้ตั้งรกรากเป็นเวลายาวนานมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของตนเองภูมิปัญญาการจัดการความหลากหลายของสัตว์น้ำของชุมชนเป็นการจัดการเชิงผสมผสานระหว่างการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมกับสมัยใหม่เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตโดยใช้ความเชื่อของชาวบ้านในการดูแลรักษาเช่นเชื่อว่าภายใต้อาณาจักรที่สรรพสิ่งดำรงชีวิตอยู่นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างกันและกันของธรรมชาติที่แวดล้อมมนุษย์อันได้แก่แผ่นดินแม่น้ำอากาศมนุษย์สัตว์น้ำต้นไม้และสิ่งคุ้มครองทั้งตัวมนุษย์และธรรมชาติสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากมิติการรับรู้ทางประสาทสัมผัสของมนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนริมทะเลสาบดอยเต่าปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพทั้งนี้เพราะเชื่อว่าธรรมชาติมิได้เป็นเพียงส่วนประกอบทางกายภาพเท่านั้น

^{๔๖} ครรรชิต พิระนาค, “พลวัตของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดินในเขตป่าบุ่งป่าทามในลุ่มน้ำมูลตอนกลาง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (สาขาวิชาภูมิศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๕๙.

ธรรมชาติเช่น แผ่นดินป่าไม้สายน้ำสัตว์น้ำล้วนมีเจ้าของทั้งสิ้นมนุษย์เป็นผู้เข้ามาใช้และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น^{๔๗}

ชาลิตา รักไคร่ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี” สภาพปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนตามทัศนะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดลพบุรีในภาพรวมมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ๑ ด้านคือด้านงบประมาณมีปัญหายุ่งยากอยู่ในระดับปานกลาง ๓ ด้านเรียงลำดับได้ดังนี้ คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านการจัดการและด้านบุคลากรความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามทัศนะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี พบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมากคือให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางเมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าภาพรวมมีความต้องการในระดับมากทุกข้อโดยข้อที่มีความต้องการสูงสุด คือ สนับสนุนให้เข้ารับการอบรมและเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถทุกครั้งที่มีโอกาสและข้อที่มีความต้องการต่ำสุด คือ โรงเรียนทำตารางให้ทราบทั่วกันเมื่อมีภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนที่โรงเรียน เปรียบเทียบสภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามขนาดของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการทั้งภาพรวมและรายชื่อแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติส่วนครูผู้สอนไม่ให้ความสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๔๘}

นัทธี พงษ์ดนตรี ได้ทำการศึกษา “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี” และเปรียบเทียบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละหมวดวิชา ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มศิลปวัฒนธรรม

^{๔๗} จันทรา ธรรมจันทร์, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์สัตว์น้ำของชุมชนริมทะเลสาบดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗.

^{๔๘} ชาลิตา รักไคร่, “สภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๗), หน้า ๙๒.

และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด และครูผู้สอนมีปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย เมื่อทำการเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า ครูผู้สอนแต่ละหมวดวิชามีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน^{๔๙}

พงษ์ศักดิ์ คชประเสริฐ ได้ศึกษา “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ อิงกรณ์ศึกษาตำบลแม่ณา เรืออำเภอเมือง จังหวัดพะเยา” พบว่า ชุมชนได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ของชาวบ้านที่ได้สั่งสมมาจากประสบการณ์ของชีวิตที่ถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมมา ดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมโดยที่ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีป่าผีขุนน้ำและผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าเป็นความเชื่อแบบชาวบ้านที่ลูกหลานรับไว้สืบทอดกันมาช้านาน โดยในครัวเรือนจะมีหิ้งบูชาผีปู่ย่าหรือวิญญาณบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วแต่ยังคงวนเวียนให้การช่วยเหลือและคุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัยในป่าก็เหมือนกันชาวบ้านจะมีความเชื่อว่ามีผีปกป้องรักษาตลอดจนในน้ำก็มีผีขุนน้ำคอยปกป้องรักษา ทำให้เป็นข้อกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากรอย่างอ่อนน้อมยำเกรงถึงบุญคุณป่าจึงเหมือนมาตรการที่สำคัญในการจำกัดการใช้ทรัพยากรไม่ให้ฟุ่มเฟือยเป็นส่วนหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเพื่อการจัดระเบียบการใช้ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน^{๕๐}

มาลินี สวยคำข้าว ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๕” โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูสังคมศึกษา จำนวน ๒๖ คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยแจกแจงความถี่ พบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ใช้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรม มาเป็นเนื้อหาในการสอนโดยมีการสอนโดยใช้วิทยากรในท้องถิ่นและจัดทำเอกสารประกอบการเรียน การให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ปัญหาที่พบคือ ปรากฏ

^{๔๙} นที พงษ์ดนตรี, “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^{๕๐} พงษ์ศักดิ์ คชประเสริฐ, “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอิง : กรณีศึกษาตำบลแม่ณาเรืออำเภอเมืองจังหวัดพะเยา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา*, (สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๕๘.

ชาวบ้านบางท่านขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ และนักเรียนขาดทักษะในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น^{๕๑}

วรารุณ ผลานันต์ และคณะ ได้ทำการศึกษา “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษาผ้าไหมกาบบัวบ้านบอน” พบว่า ในด้านการถ่ายทอดความรู้เรื่องการผลิตผ้าไหมกาบบัวของช่างทอบ้านบอนใช้วิธีการถ่ายทอดกันภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายให้แก่ลูกหลานในครอบครัวตั้งแต่เด็กเริ่มจำความได้จนโตมีวุฒิภาวะหรือความสามารถพอที่จะรับการถ่ายทอดความรู้ได้ครบทุกขั้นตอน โดยใช้วิธีการให้เด็กๆ ช่วยงานง่ายๆ เช่น กวัก ปั่น แล้วค่อยๆ ให้ช่วยทำขั้นตอนที่ยากๆ ขึ้นไปเรื่อยๆ เช่น ทอมัดหมี่ ย้อม ฯลฯ จนเรียนรู้ได้ครบทุกขั้นตอนในช่วงอายุประมาณ ๑๕ – ๑๖ ปี มีเพียงส่วนน้อยที่เรียนเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว ซึ่งมักจะเรียนรู้จากเพื่อนบ้านเพราะไม่มีผู้ใหญ่ในครอบครัวทำผ้าไหมเพื่อทำเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำนา^{๕๒}

วารุณี พงษ์พิญโญ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาบ้านอัมพวันหมู่ที่ ๘ ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่าชาวบ้านนำภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตรแบบดั้งเดิมผสมผสานกับประสบการณ์ประยุกต์เข้ากับแนวคิดใหม่ ที่ค้นพบมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นมีรายได้มากขึ้นทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างความเป็นอยู่ที่ดีแก่ประชาชนในชุมชนและยังมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการสวัสดิการและธุรกิจชุมชนมีการรวมกลุ่มกันโดยสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มด้วยความสมัครใจ เลือกคณะกรรมการบริหารจัดการกันเองอย่างเป็นระบบเคารพกฎระเบียบที่ร่วมกันตั้งขึ้น ช่วยกันคิดช่วยกันทำและช่วยกันแก้ปัญหาชาวบ้านมีความสามัคคีมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดอำนาจในการต่อรองในการจำหน่ายผลผลิตเพื่อให้ได้ราคาดี ทำให้ชุมชนมีพลังในการพัฒนาและสร้างประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เมื่อประชาชนมีรายได้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งส่วนตัวและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่งนอกจากนี้ยังได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพสังคมในชุมชนโดยบทบาทของกลุ่มด้านสังคมมีกลุ่มพลังชุมชนดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนกิจกรรมการอนุรักษ์

^{๕๑} มาลินี สวยคำขาว, “การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๕”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา* (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔.

^{๕๒} วรารุณ ผลานันต์ และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษาผ้าไหมกาบบัวบ้านบอน”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕.

ทรัพยากรธรรมชาติกิจกรรมรักษาความสะอาดตลอดจนกิจกรรมการจัดการระบบนิเวศในชุมชนให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีเสริมสร้างด้านคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน โครงการวิจัยรูปแบบการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นชุมชนลำน้ำว่าตาบลน้ำพาง อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน (โครงการตั้งแต่ปี ๒๕๔๕-๒๕๔๗) ได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนำเอาวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมความเชื่อศาสนาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาและอาศัยลักษณะชุมชน ตำบลน้ำพางที่เป็นสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์แบบลักษณะเครือญาติมาช่วยเสริมการดำเนินงานและการขยายเครือข่ายการดำเนินงานจึงทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง และเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่ช่วยเอื้อให้กับชุมชนในการเรียนรู้ให้ทันต่อสภาพปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตข้างหน้า^{๕๓}

วิมลศรี ขาญจารุจิตร ได้ทำการศึกษา “กระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่า คนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ในฐานะที่เป็นกระบวนการฟื้นฟูพลังชุมชนและเพื่อศึกษาลักษณะของพลังชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน อันนำไปสู่ข้อเสนอแนะและเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนต่อไป โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม พบว่ากระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านในฐานะที่เป็นกระบวนการฟื้นฟูพลังชุมชนนั้นก่อให้เกิดพลังชุมชนในด้านต่างๆ อันได้แก่ พลังเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มพลังเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ พลังเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม พลังของการพึ่งพาตนเองและพลังการจัดการตนเองของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนและการเปลี่ยนแปลงในสังคม^{๕๔}

ศักดิ์ดา มหาอำนาจ ได้ทำการศึกษาวิจัย “การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนนทบุรี โดยรวมมีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน ระดับปานกลางทุกด้าน

^{๕๓} วารุณี พงษ์พิบูลย์, “ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านอัมพวันหมู่ที่ ๘ ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต*, (สาขาไทยศึกษา เพื่อการพัฒนาสถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

^{๕๔} วิมลศรี ขาญจารุจิตร, “กระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๗๖.

ครูระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี ที่มีเพศต่างกัน มีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนทุกด้านแตกต่างกัน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี ด้านคติความคิดความเชื่อ ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านแนวทางปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้านจำแนกตามอายุพบว่าครูที่มีอายุไม่เกิน ๔๐ ปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนมากกว่า ครูที่มีอายุ ๔๑ – ๕๐ ปีและ ๕๑ ปีขึ้นไปครูระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนทุกด้านไม่แตกต่างกัน ครูระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี ที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนด้านคติความคิดความเชื่อ และด้านศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไม่แตกต่างกัน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ด้านแนวทางปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้านจำแนกตามประสบการณ์ในการสอน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอน ๑๑ – ๑๒ ปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอน ๒๑ – ๓๐ ปี การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี ด้านคติความคิดความเชื่อ ด้านศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านแนวทางปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน จำแนกตามขนาดโรงเรียนพบว่า ครูอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน มากกว่า ครูที่อยู่ในโรงเรียนขนาดกลาง^{๕๕}

สุดารัตน์ ภัทรดูลพิทักษ์ และคณะ ได้ทำการศึกษา “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้บ้านโนนศึกษา ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่าเบื้องต้นสามารถนำความรู้ไปส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ผ้าฝ้ายสีเปลือกไม้ของชุมชนให้คงอยู่และสามารถถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจได้ ในสื่อรูปแบบ E – Learning ผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ที่ได้รวบรวมและจัดการความรู้แล้วไปเผยแพร่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา^{๕๖}

^{๕๕} ศักดา มหาอำนาจ, “การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๘), หน้า ๕๖.

^{๕๖} สุดารัตน์ ภัทรดูลพิทักษ์ และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด : กรณีศึกษาผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ๒๕๔๘), หน้า ๗๔.

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ มรดกทางภูมิปัญญาของไทยที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เป็นเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยที่ได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดมาจนปัจจุบัน และในปัจจุบันยังได้มีการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวไทยอย่างแพร่หลาย

๒.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล

การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นการปกครองด้วยตนเองตามกฎหมายปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์การได้แสดงความคิดเห็นการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลได้ มีผู้วิจัยหลายท่านได้รวมข้อมูลในการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลดังนี้

ดาร์รัตน์ คำเป็ง ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทการเมืองภาคประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น ศึกษากรณีเฉพาะสภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาถึงบทบาทหน้าที่และสถานภาพของสภาองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ๒) เพื่อศึกษาผลของการจัดตั้งสภาองค์กรในพื้นที่ที่ศึกษา และ ๓) เพื่อนำผลการศึกษามาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนที่มีต่อการปกครองท้องถิ่นไทย โดยอาศัยแนวคิดชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเมืองการปกครอง และการปกครองท้องถิ่น เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ภายใต้กระบวนการตั้งคำถามวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า บทบาทหน้าที่และสถานภาพทางปฏิบัติของสภาองค์กรชุมชนมีความสอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจ นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นการขยายตัวของการเมืองภาคประชาชน ในรูปแบบประชาธิปไตยทางตรงจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองในทุกกระบวนการในท้องถิ่น เพื่อเป็นการรับรองสิทธิชุมชนและสิทธิการเมืองภาคประชาชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ มาตรา ๖๗ และมาตรา ๘๗ แต่ทั้งนี้สถานภาพทางกฎหมายของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนยังมีข้อจำกัดหลายด้าน อันส่งผลต่อการกระจายอำนาจและค้ำอำนาจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมลดน้อยลงคือ ๑) สภาองค์กรชุมชนไม่มีอำนาจหน้าที่โดยถูกบัญญัติเป็นเพียง “ภารกิจ” ๒) ไม่มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือนิติบุคคลตามกฎหมาย ๓) การไม่มีงบประมาณเป็นของตัวเองและ ๔) ไม่มีบทบัญญัติรวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการรับรองการมีพื้นที่ทางการเมืองของสภาองค์กรชุมชน ทั้งนี้สาเหตุส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการหลีกเลี่ยงการปะทะกันระหว่างกระทรวงทรัพยากรสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กับกระทรวงมหาดไทย ในช่วงกระบวนการยกร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน โดยผลการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน ที่มีต่อการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่คือ ๑) การเกิดนโยบายที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ๒) การเกิดความร่วมมือระหว่างผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน ๓) เพื่อเป็นการหนุนเสริมข้อบกพร่องในปัญหากระบวนการเมืองแบบตัวแทนและ ๔) การเกิดความสมานฉันท์

ทางการเมืองท้องถิ่น โดยทั้งนี้ผลดังกล่าวจะเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทการปฏิสัมพันธ์ของภาคประชาชน-ข้าราชการประจำ-ข้าราชการการเมือง ส่วนภูมิภาคและข้าราชการการเมืองส่วนท้องถิ่น^{๕๗}

นิรันดร์ แสงนาค ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” การศึกษามุ่งศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลของเจ้าหน้าที่และประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลศาลากลาง ซึ่งประกอบด้วย ๓ ด้านคือ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความโปร่งใส และด้านความรับผิดชอบซึ่งพบว่าเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมีการบริหารงานเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลทั้ง ๓ ด้าน^{๕๘}

บวร วิเศษสุนทร ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า

๑) ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากจำนวน ๕ ด้าน และอยู่ในระดับปานกลางจำนวน ๑ ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านหลักความรับผิดชอบต่อ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักค้ำค้ำ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านหลักความโปร่งใส

๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกเพศ โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านหลักคุณธรรม และด้านความโปร่งใสมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕ โดยที่ประชาชนที่เป็นเพศหญิง มีความคิดเห็นในระดับที่มากกว่าประชาชนที่เป็นเพศชาย ส่วนด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบต่อและด้านหลักค้ำค้ำไม่มีความแตกต่างกัน

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย จำแนกตามการศึกษาโดยรวมและจำแนกเป็นรายด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^{๕๗} ดารารัตน์ คำเป็ง, “บทบาทการเมืองภาคประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น ศึกษากรณีเฉพาะสภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๒.

^{๕๘} นิรันดร์ แสงนาค, “ธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๑.

๔) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำแนกตามการศึกษาโดยรวมและจำแนกเป็นรายด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕) ข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับ การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีดังต่อไปนี้ ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรให้ประชาชนเข้าไปตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างสะดวก ควรมีกิจกรรมหรือโครงการให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนผู้บริหารควรดำเนินงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาลอย่างเต็มที่ ต้องดำเนินงานตามความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญและผู้บริหารต้องบริหารโดยยึดหลักความเป็นธรรมกับประชาชนทุกคน^{๕๙}

พระมหาสนธยา ชาเสน ได้ทำการศึกษา “ทัศนคติของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดมุกดาหาร ต่อการปฏิบัติรูปการเมืองตามแนวธรรมาภิบาล” ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดมุกดาหาร มีทัศนคติต่อการปฏิรูปการเมืองตามแนวคิดธรรมาภิบาลอยู่ในระดับกลาง ทัศนคติอยู่ในระดับสูงได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบ และหลักความมีส่วนร่วม ส่วนปัญหาที่ค้นพบได้แก่ ปัญหาด้านความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ การวางแผน เป็นต้น สำหรับปัญหาในอนาคตคือ ความแห้งแล้งการขาดน้ำเพื่อการบริโภค อุปโภค เพื่อการเกษตรกรรม การแข่งขันทางการเมือง ปัญหาธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาเสื่อมโทรมเป็นต้น^{๖๐}

พิชเกษม วรณรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลของประชาชนในตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้และความเข้าใจของประชาชนดังกล่าว โดยจำแนกตามขนาดหมู่บ้าน กลุ่ม อาชีพ ระบุว่าได้ ระดับการศึกษา

^{๕๙} บวร วิเศษสุนทร, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม), ๒๕๕๐.

^{๖๐} พระมหาสนธยา ชาเสน, “ทัศนคติของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดมุกดาหาร ต่อการปฏิรูปการเมืองตามแนวคิดธรรมาภิบาล”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต* (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๔๗.

และประเภทของการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนสรุปปัญหาและอุปสรรคทั่วไปของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ผลการศึกษาพบว่า ๑) ในการศึกษาความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น ๔ ประเด็น คือ สภาพองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานส่วนตำบล และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง พบว่า ทั้ง ๔ ประเด็นข้างต้น ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจในระดับมาก ๒) ในการศึกษาความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น ๘ ประเด็น คือ อำนาจหน้าที่ของสภาพองค์การบริหารส่วนตำบล อำนาจหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อำนาจหน้าที่ของพนักงานส่วนตำบล อำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนา อำนาจหน้าที่ในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี อำนาจหน้าที่ในการจัดการบริหารงานบุคคล อำนาจหน้าที่ในการบริการสาธารณะ และอำนาจหน้าที่ในการนำนโยบายมาปฏิบัติ พบว่าทั้ง ๘ ประเด็นดังกล่าว ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลระดับมาก ๓) ปัญหาและอุปสรรคทั่วไปของประชาชนในหมู่บ้าน คือ ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประชาชนจะพบปัญหาขาดแคลนโทรศัพท์หรือโทรศัพท์ชาร์ตใช้การไม่ได้มากที่สุด ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ประชาชนประสบปัญหาเรื่องรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพมากที่สุด ปัญหาด้านสังคม ประชาชนประสบปัญหาในเรื่องการศึกษาของบุตรหลานมากที่สุด โดยเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านยังไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านการศึกษาเท่าที่ควร ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่พบจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับขยะมากที่สุด เช่น การจัดเก็บขยะไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาด้านการปกครองและการบริหาร ปัญหาที่พบเป็นปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการบริหารการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลมากที่สุด และสุดท้ายคือปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร ปัญหาที่พบจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับความห่างไกลของสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล^{๖๑}

วิภัตต์ รุจิปเวสน์ ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล” พบว่า ในด้านอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะบางประเภทตามที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งปัญหาการขัดกันของบทบัญญัติของกฎหมาย ในด้านรายได้ องค์การบริหารส่วนตำบลขาดความเป็นอิสระในการออกข้อบังคับตำบลเพื่อจัดเก็บภาษี

^{๖๑}พิชเกษม วรรณรัตน์, “ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลของประชาชนในตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๗.

และอากร การไม่ได้รับฐานรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดและหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุนยังขาดความเหมาะสม ในด้านการบริหารงานบุคคล เกิดความซ้ำซ้อนและความล่าช้าในการทำหน้าที่ขององค์การบริหารงานบุคคล การขาดความคล่องตัวในการบริหารงานบุคคลและระบบราชการครอบงำการบริหารงานบุคคลและในด้านการกำกับดูแลรัฐกำหนดระเบียบและออกหนังสือสั่งการให้องค์การบริหารส่วนตำบลถือปฏิบัติเกินขอบเขตการกำกับดูแลและขาดประสิทธิภาพในการกำกับดูแล วิทยานิพนธ์นี้ได้เสนอแนะให้มีการแก้ไขปรับปรุง การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ โดยให้รัฐเร่งดำเนินการถ่ายโอนบุคลากรและงบประมาณให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล ด้านรายได้ ควรปรับปรุงรูปแบบการจัดสรรเงินอุดหนุนรัฐควรทำหน้าที่กำกับดูแลพร้อมกับให้คำแนะนำและความรู้แก่พนักงานส่วนตำบลในการจัดเก็บภาษีอากรและรายได้ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดและเพิ่มฐานรายได้ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลด้านการบริหารงานบุคคลในระดับจังหวัดมีเพียงหน่วยงานเดียว โดยทำหน้าที่ควบคุมการบริหารงานบุคคลของพนักงานท้องถิ่นทุกประเภทภายในเขตจังหวัดนั้น อีกทั้งปรับโครงสร้างขององค์กรนี้โดยประธานและเลขาธิการจะต้องไม่เป็นผู้ที่มาจากราชการประจำ และควรมาจากตัวแทนขององค์กรส่วนท้องถิ่นเอง พร้อมทั้งควรยกเลิกระบบการกำหนดตำแหน่ง (Position classification) โดยหันมาใช้ระบบขั้นตำแหน่ง (Position rank) แทน และสุดท้ายด้านการกำกับดูแล ควรใช้กระบวนการทางศาลปกครองและเพิ่มบทบาทตัวแทนของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล องค์การบริหารส่วนตำบลควบคู่กัน^{๒๒}

ศิริพงษ์ มุขศรี ได้ศึกษาเรื่อง “การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสกลนคร” พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสกลนคร ได้เริ่มจัดตั้งและดำเนินการตามพระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙ และหนังสือสั่งการของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานจำแนกเป็น ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารสำนักงาน การวางแผนพัฒนา การประชุมสภาองค์กร การจัดทำร่างข้อบังคับตำบล การบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ การบริหารและปัญหาการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลมีดังต่อไปนี้ ๑) องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีสำนักงานชั่วคราวเป็นที่ทำการบรรจุพนักงาน ส่วนตำบลแล้วเกือบทุกตำแหน่ง ดำเนินงานตามแผนพัฒนาระยะ ๕ ปี และจัดทำแผนพัฒนาประจำปี ๒๕๔๐ แล้วเสร็จเกือบทั้งหมดคณะกรรมการส่วนใหญ่มิมีความรู้ความเข้าใจระเบียบขั้นตอนการประชุม ในระดับปานกลาง

^{๒๒}วิภาตต์ รุจิปเวสน์, “การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

และมีส่วนร่วมในการจัดทำร่างข้อบังคับตำบล และใช้เงินงบประมาณ ส่วนใหญ่ไปในการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับบริโภค ๒) องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ขาดที่ทำการถาวร วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการบริหารงาน คณะกรรมการบางคนขาดความรู้ความเข้าใจกฎระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารงานอย่างถ่องแท้ ได้รับงบประมาณจำกัดไม่เพียงพอในการดำเนินงาน และไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควร^{๖๓}

สมรัก บุญเรือ ได้ศึกษาเรื่อง “เจตคติของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑) คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวม และจำแนกตามอายุ วุฒิ การศึกษา และประเภทของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล มีเจตคติต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยภาพรวม และเป็นรายด้านทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับมากโดยเรียงอันดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการศึกษาเพื่อให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่องสายสามัญ และด้านการพัฒนาทักษะอาชีพ กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนรายที่มีค่าเฉลี่ยเจตคติสองอันดับแรกในแต่ละด้านมีดังนี้ ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่องสายสามัญ คือ ให้เด็กทุกคนมีโอกาส เรียนหนังสือให้มากที่สุด และการจัดการศึกษานอกโรงเรียนแบบการศึกษาสายอาชีพ ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพ คือ การที่ประชาชนในท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นเป้าหมายหลักของ อบต. และจัดสอนวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด แรงงาน ด้านการศึกษาเพื่อให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านเป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะช่วยให้ได้รับรู้ข่าวสารที่ทันสมัย

๒) คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอายุต่างกัน มีวุฒิการศึกษาต่างกัน และประเภทของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่างก็มีเจตคติต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยรวม และเป็นรายด้านทั้ง ๓ ด้านไม่แตกต่างกัน^{๖๔}

^{๖๓} ศิริพงษ์ มุขศรี, “การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสกลนคร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๐.

^{๖๔} สมรัก บุญเรือ, “เจตคติของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๒.

สุริยัน ศรีจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะกรรมการสภาตำบลต่อการวางแผนพัฒนาตำบล” พบว่า สภาพความไม่พร้อมของคณะกรรมการสภาตำบลที่มีอยู่หลายประการ เช่น

๑) โดยหลักทั่วไป กรรมการสภาตำบลมีพื้นฐานทางการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ บางคนยังขาดความรับผิดชอบ บางคนไม่ค่อยกระตือรือร้นในการทำงานเท่าที่ควร

๒) กรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปีมีผลทำให้ขาดความคล่องตัว เนื่องจากต้องใช้เทคนิคและหลักวิชาการต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก

๓) กรรมการสภาตำบล ยังมีขีดจำกัดด้านความสามารถในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล เนื่องจากต้องใช้เทคนิคและหลักวิชาการต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก

๔) กรรมการสภาตำบลยังขาดความคิดริเริ่มในการดำเนินโครงการตามแผนพัฒนาตำบลโดยจะปฏิบัติงานในฐานะผู้นำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติมากกว่าจะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และต้องพึ่งพางบประมาณจากส่วนกลางอยู่เสมอ ทำให้โครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมบูรณ์^{๖๕}

อภิชาติ โชติชัชวาลกุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาเขตอำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัย พบว่า

๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง ๖ ด้านอยู่ในระดับมาก

๒) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลเป็นรายด้าน จำแนกตามตำแหน่ง เพศ อายุ พบว่า แตกต่างกันตามหลักนิติธรรมและหลักการมีส่วนร่วม จำแนกตามระดับการศึกษาและระยะเวลาในการทำงานพบว่า ไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕

๓) ปัญหาและแนวทางในการทำงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า จะต้องมีการทำงานแบบโปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และยุติธรรม มีการวางแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน^{๖๖}

^{๖๕}สุริยัน ศรีจันทร์, “บทบาทของคณะกรรมการสภาตำบลต่อการวางแผนพัฒนาตำบล”, เอกสารวิจัยของนักศึกษาโรงเรียนนายอำเภอ รุ่นที่ ๓๐ (วิทยาลัยการปกครอง), ๒๕๓๓.

^{๖๖}อภิชาติ โชติชัชวาลกุล, “หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาในเขตอำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๐.

เอกชัย เจริญฉ่ำ ได้ศึกษา “บทบาทผู้นำท้องถิ่นในกระบวนการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการว่ามีบทบาทอย่างไรในกระบวนการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล ๒) เพื่อศึกษาแนวทางและกระบวนการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลและให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคตลอดจนข้อขัดข้องต่างๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล ผลการศึกษาพบว่า ๑) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีทัศนคติและความเห็นว่าการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลสมาชิกได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางก่อนจะมีการตัดสินใจในนโยบาย ๒) กลุ่มผู้นำองค์กรที่ไม่เป็นทางการในชุมชน เห็นว่า ได้มีโอกาสให้คำปรึกษาและคำแนะนำตลอดจนเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยทางอ้อมเพื่อให้การกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล สอดคล้องกับ ความต้องการของประชาชนและสามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ๓) ข้าราชการระดับบริหารในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าในปัจจุบันยังมีความจำเป็นที่จะต้องให้หน่วยงานราชการในส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมกำกับดูแลให้คำปรึกษา และคำแนะนำตลอดจนสนับสนุนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนพัฒนาตำบลการจัดทำโครงการต่างๆ และการจัดทำข้อบังคับงบประมาณเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบล สามารถดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพถูกต้องตามกฎหมาย และมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นเนื่องจากบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลยังใหม่ต่อการปฏิบัติหน้าที่และยังขาดความรู้และความเข้าใจในระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ๔) จากการที่กฎหมายได้เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้นำท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง ทำให้การเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นและรู้ปัญหาของท้องถิ่นมากที่สุด ๕) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เข้าใจบทบาทอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายเท่าที่ควรโดยเฉพาะยังคุ้นเคยกับการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดของทางราชการในโครงสร้างของหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเดิมๆ ในอดีตทำให้การแสดงบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง^{๖๗}

^{๖๗} เอกชัย เจริญฉ่ำ, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นในกระบวนการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอฮอดจังหวัดเชียงใหม่”, **รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๒.

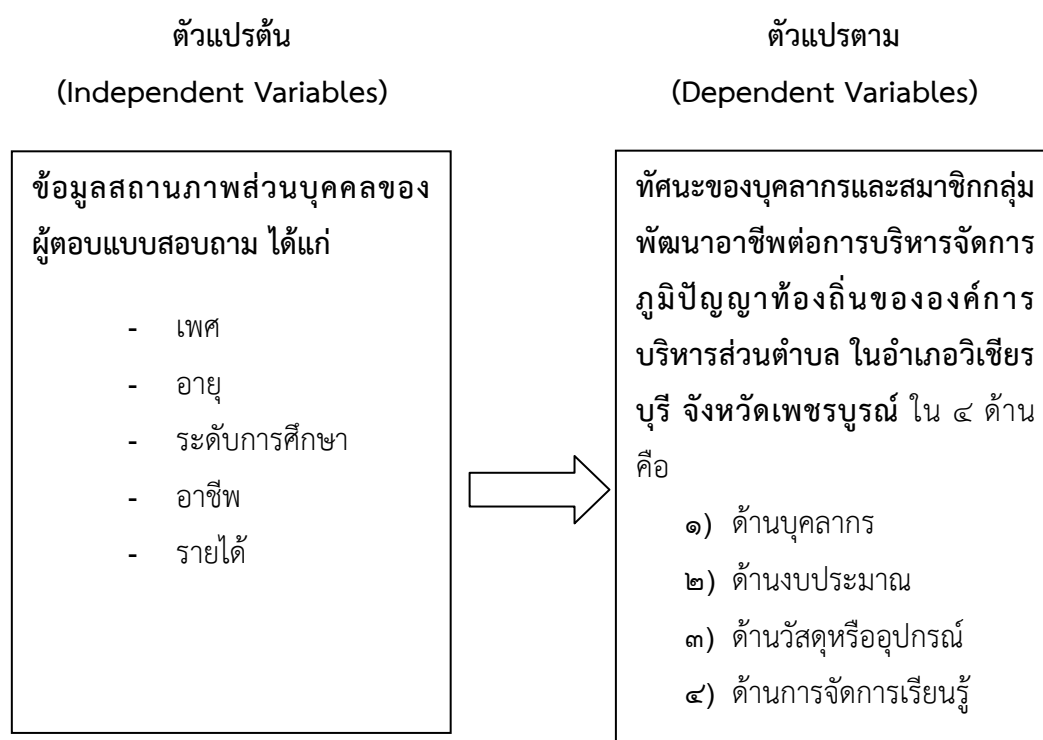
เอกวิทย์ คนใหญ่ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาการเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรเรื่อง การตัดสินใจ การประเมินผล ประโยชน์จากการพัฒนาการเกษตร และการกำหนดเป้าหมายนโยบายและการวางแผนระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมระดับน้อยในเรื่องการตัดสินใจวิเคราะห์ปัญหา^{๖๘}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารส่วนตำบล พบว่า การบริหารงานส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบการบริหารงานในด้านอำนาจหน้าที่ ในการให้บริการสาธารณะ โดยรัฐต้องเร่งดำเนินการสนับสนุนบุคลากรและกระจายงบประมาณไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล และรัฐควรให้คำแนะนำและส่งเสริมความรู้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในที่นี้ในการจัดเก็บภาษีอากรและรายได้ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ควรมีการประเมินและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง อนึ่ง ควรเน้นการแก้ไขในเรื่องของการกำหนดแผน และนโยบายการพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งสองฝ่ายต้องให้ความร่วมมือแก่กันและกันในการปฏิบัติงานทุกขบวนการ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาระบบการบริหารงานและเป็นแหล่งให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ

^{๖๘}เอกวิทย์ คนใหญ่, “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาการเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (เกษตรศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๓.

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังแผนภาพที่ ๒.๗

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย